

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Universiteit Utrecht

Programma LEF:

*het uitstellen van het beginnen met drinken onder
minderjarige jongeren in Edam-Volendam*

Tussenrapportage:

Ontwikkeling van het alcoholgebruik en de pre-
interventie invloeden gedurende programma LEF

Universiteit Utrecht

Algemene Sociale Wetenschappen

Jeugdstudies

Dr. Ina Koning

Vincent van der Rijst, MSc.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Samenvatting.....	2
Programma LEF.....	3
Steekproef	3
Alcoholconsumptie.....	6
Verklaringsmodel	11
Paden van beïnvloeding	12
Factoren.....	13
Maatschappelijke norm en acceptatie ten aanzien van alcoholgebruik.....	13
Pad 1: Invloed van ouders op alcoholgebruik van jongeren	13
Pad 1a: Normen en tolerantie van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren	14
Tolerantie van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren	14
Pad 1b: Sociale activiteiten en toezicht van ouders.....	16
Sociale activiteiten van ouders.....	16
Toezicht van ouders	17
Conclusie	19
Pad 2: Invloed van jongeren op eigen en elkaars alcoholgebruik	19
Normen en groepsdruk onder jongeren	20
Normen van jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren	20
Algemene normen.....	20
Descriptieve normen	23
Injunctieve normen	26
Groepsdruk en drinken om erbij te horen	28
Conclusie	30
Pad 3: Handhaving.....	31
Toegankelijkheid alcohol (niet-thuis)	31
Zichtbaarheid handhaving	40
Conclusie	45
Conclusie	45
Referentielijst	48

Samenvatting

Programma LEF is een samenwerking tussen de gemeente Edam-Volendam en de Universiteit Utrecht, waarbij binnen de gemeente onderzoek gedaan wordt naar het (vroegtijdige) alcoholgebruik van jongeren. Daarnaast wordt bekeken welke factoren dit (kunnen) beïnvloeden en wat mogelijk effectieve strategieën zijn om het beginnen met drinken onder (minderjarige) jongeren uit te stellen. Om hier meer inzicht in te krijgen zijn drie metingen uitgevoerd in zowel de gemeente Edam-Volendam als in de controlegemeente Enkhuizen, waarbij jongeren (12 t/m 18 jaar oud) uit beide gemeenten op school een digitale vragenlijst ingevuld hebben.

Wanneer gekeken wordt naar het alcoholgebruik van jongeren, valt op dat dit in zowel de gemeente Edam-Volendam als de gemeente Enkhuizen veel en al op jonge leeftijd gebeurt. Het alcoholgebruik kan door veel factoren beïnvloed worden, waarbij drie belangrijke pijlers naar voren komen, namelijk: 1) ouders, 2) peers (leeftijdsgenoten), en 3) handhaving van het alcoholbeleid binnen de gemeente.

Ouders kunnen voornamelijk invloed hebben door het stellen van strikte regels en houden van actief toezicht. Jongeren die striktere regels en meer actief toezicht ervaren, drinken minder (vaak) alcohol. Jongeren onderling kunnen invloed hebben door de normen die zij ten aanzien van alcoholgebruik hebben. Wanneer jongeren denken dat alcoholgebruik op hun leeftijd normaal is, drinken zij vaker en meer alcohol. Tenslotte, kunnen de gemeente en overige betrokkenen invloed hebben via de zichtbaarheid van de handhaving van het alcoholbeleid. Wanneer er onvoldoende handhaving is én dit niet voldoende zichtbaar is, blijft het voor (minderjarige) jongeren makkelijk om alcohol te verkrijgen. Jongeren die makkelijker aan alcohol (denken te) kunnen komen, drinken vaker en meer alcohol.

Ondanks dat het alcoholgebruik binnen beide gemeenten op alle metingen relatief hoog is, is hierbij wel een verschil in ontwikkeling tussen beide gemeenten zichtbaar. Waar binnen de gemeente Edam-Volendam een dalende lijn in het alcoholgebruik te zien is, is hier binnen de gemeente Enkhuizen juist een toename in te zien. Dit verschil in de ontwikkeling van het alcoholgebruik tussen beide gemeenten kan mogelijk verklaard worden door de pre-interventie invloeden die binnen de gemeente Edam-Volendam kunnen zijn gaan spelen sinds de start van programma LEF, zoals een (onbewuste) aanpassing van het gedrag van ouders en jongeren zelf door de toegenomen aandacht, bewustwording en verscherpte handhaving.

Programma LEF

Programma LEF is een samenwerking tussen de gemeente Edam-Volendam en de Universiteit Utrecht, waarbij laatstgenoemde binnen de gemeente onderzoek doet naar het (vroegtijdige) alcoholgebruik van jongeren, factoren die dit (kunnen) beïnvloeden en mogelijke effectieve strategieën om het beginnen met drinken onder (minderjarige) jongeren uit te stellen.

Het programma bestaat uit vier fasen:

1. Vergroten inzicht in alcoholgebruik onder jongeren in Edam-Volendam
2. Verbinding met bestaande (inter)nationale kennis
3. Implementeren preventie-activiteiten
4. Monitoren alcoholgebruik en mechanismen

Rapportage

Het huidige rapport is een rapportage waarin de resultaten voorafgaand aan fase 3, het implementeren van de preventie-activiteiten, weergegeven worden. In deze rapportage wordt weergegeven wat de huidige stand van zaken is met betrekking tot het (vroegtijdige) alcoholgebruik van jongeren in de gemeente Edam-Volendam, en hoe de huidige cijfers zich verhouden ten opzichte van de cijfers in het rapport van de probleemdefinitie (Koning & Van der Rijst, 2018) en de cijfers in het tussenrapport (Koning & Van der Rijst, 2019a). Het is immers mogelijk dat gedurende de looptijd van programma LEF al een ontwikkeling in het alcoholgebruik van jongeren plaatsgevonden heeft, bijvoorbeeld door de toegenomen aandacht, bewustwording van betrokkenen (o.a. ouders, jongeren, horeca) en (onbewuste) inzet van activiteiten en verscherpte handhaving. Hierbij zal een vergelijking gemaakt worden van het alcoholgebruik op alle metingen (verschillen en overeenkomsten tussen T0, T1 en T2), en bekeken worden wat de invloed van de factoren vanuit het verklaringsmodel op het alcoholgebruik van jongeren is en hoe dit zich gedurende de looptijd van programma LEF ontwikkeld heeft.

Steekproef

Voor een uitgebreidere beschrijving van de werving van de steekproef en procedure van de dataverzameling, verwijzen wij graag naar het rapport van de probleemdefinitie (Koning & Van der Rijst, 2018).

Binnen dit rapport zal van twee typen steekproeven gebruik gemaakt worden om de resultaten van het onderzoek weer te geven. Per onderwerp zullen eerst de resultaten van de *cross-sectionele* steekproef besproken worden. In deze groep worden per meting alle leerlingen meegenomen die op die specifieke meting deelgenomen hebben, ongeacht of zij ook nog op andere metingen deelgenomen hebben. Vervolgens zullen per onderwerp de resultaten van de *longitudinale* steekproef besproken worden. In deze groep worden alleen de leerlingen meegenomen die op alle drie de metingen deelgenomen hebben.

Verdeling van de steekproef

Cross-sectioneel

De steekproef bestaat op T0, T1 en T2 in totaal uit respectievelijk 2.165, 2.068 en 1.918 jongeren uit de gemeenten Edam-Volendam en Enkhuizen (zie Tabel 1), in de leeftijd van 12 t/m 18 jaar. In de gemeente Edam-Volendam hebben over het algemeen iets meer meisjes aan het onderzoek meegedaan, terwijl in de gemeente Enkhuizen iets meer jongens mee hebben gedaan. Het schoolniveau van de steekproef was binnen beide gemeenten wat scheef verdeeld: in de gemeente Edam-Volendam volgde ongeveer veertig procent van de steekproef onderwijs op VMBO-niveau, in de gemeente Enkhuizen gold dit voor ongeveer één derde van de steekproef. De overige leerlingen volgden onderwijs op HAVO- of VWO-niveau.

Tabel 1.

Beschrijving van de cross-sectionele steekproef, naar demografische gegevens.

	Edam-Volendam					
	T0		T1		T2	
	N	%	N	%	N	%
Totaal	1.137	--	1.034	--	987	--
Sekse						
Jongen	525	46,2	462	44,7	445	45,1
Meisje	612	53,8	572	55,3	542	54,9
Schoolniveau ¹						
VMBO-basis/kader	205	18,0	164	15,9	166	16,8
VMBO-theoretisch/gemengd	311	27,4	243	23,5	233	23,6
HAVO	454	39,9	417	40,3	385	39,0
VWO	167	14,7	210	20,3	203	20,6

	Enkhuizen					
	T0		T1		T2	
	N	%	N	%	N	%
Totaal	1.027	--	1.034	--	931	--
Sekse						
Jongen	512	49,9	545	52,7	480	51,6
Meisje	515	50,1	489	47,3	451	48,4
Schoolniveau ¹						
VMBO-basis/kader	6	0,6	2	0,2	2	0,2
VMBO-theoretisch/gemengd	325	31,7	334	32,3	236	25,3
HAVO	392	38,2	407	39,4	386	41,5
VWO	303	29,5	291	28,1	307	33,0

¹ Bij combinatieniveaus (bijvoorbeeld HAVO/VWO) is het laagste schoolniveau gekozen.

Longitudinaal

In totaal hebben 1.169 jongeren aan alle drie de metingen meegedaan, waarbij dit relatief evenredig per gemeente verdeeld is (zie Tabel 2). Tijdens de eerste meting waren de jongeren in deze groep tussen de 11 en 17 jaar oud (gemiddelde leeftijd: Edam-Volendam 14,21 jaar; Enkhuizen 13,98 jaar). In de gemeente Edam-Volendam bestond de groep uit iets meer meisjes (55,8%) dan jongens (44,2%), in de gemeente Enkhuizen hebben juist iets meer jongens (52,9%) dan meisjes (47,1%) aan alle metingen deelgenomen. Het schoolniveau was binnen beide gemeenten scheef verdeeld: in de gemeente Edam-Volendam volgde ongeveer veertig procent van de jongeren onderwijs op VMBO-niveau, terwijl dit in de gemeente Enkhuizen voor ongeveer een kwart van de jongeren gold. De overige jongeren volgden onderwijs op HAVO- of VWO-niveau.

Tabel 2.

Beschrijving van de longitudinale steekproef, naar demografische gegevens per gemeente.

	Edam-Volendam		Enkhuizen	
	N	%	N	%
Totaal	608	--	561	--
Sekse				
Jongen	269	44,2	297	52,9
Meisje	339	55,8	264	47,1
Schoolniveau ¹				
VMBO-basis/kader	86	14,1	--	--
VMBO-theoretisch/gemengd	158	26,0	126	22,5
HAVO	254	41,8	192	34,2
VWO	110	18,1	243	43,3

¹ Bij combinatieniveaus (bijvoorbeeld HAVO/VWO) is het laagste schoolniveau gekozen.

Alcoholconsumptie

In programma LEF wordt in gegaan op de grote hoeveelheid alcohol die jongeren in de gemeente Edam-Volendam drinken. Wat de huidige stand van zaken met betrekking tot het alcoholgebruik van jongeren is, hoe dit zich verhoudt ten opzichte van de eerste en tweede meting, en hoe de ontwikkeling van het alcoholgebruik zich verhoudt ten opzichte van de controlegemeente Enkhuizen, wordt hierna besproken.

Cross-sectioneel

Wanneer gekeken wordt naar het alcoholgebruik door jongeren, valt op dat in beide gemeenten veel jongeren al alcohol gedronken hebben. Binnen de gemeente Edam-Volendam is tijdens de tweede en derde meting voor zowel het ooit, maandelijks als wekelijks drinken van alcohol een significante daling te zien ten opzichte van de eerste meting. Opvallend is dat deze daling voornamelijk te zien is voor de oudere groepen jongeren (vanaf 14 jaar). Binnen de gemeente Enkhuizen is tussen de eerste en tweede meting een significante daling in de prevalentiecijfers te zien, maar tijdens de derde meting komen deze cijfers weer overeen met die op de eerste meting (zie Tabel 3).

Tabel 3.

Prevalentie van het alcoholgebruik, per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [cross-sectioneel].

Leeftijd	Edam-Volendam								
	Alcohol, ooit (ja; %)			Alcohol, maandelijks (ja; %)			Alcohol, wekelijks (ja; %)		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	10,4	19,8 [▲]	16,7	0,0	4,6 [▲]	7,1 [▲]	0,0	1,0	2,4
13 jaar	28,2	21,6	21,3	10,3	7,1	6,1	7,2	3,4 [▼]	3,9
14 jaar	61,9	49,6 [▼]	38,6 [▼]	42,1	27,1 [▼]	24,3 [▼]	34,1	23,8 [▼]	18,1 [▼]
15 jaar	67,3	68,6	65,4	55,5	52,4	50,9	51,7	46,7	41,2 [▼]
≥ 16 jaar	83,6	68,1 [▼]	62,4 [▼]	78,5	55,5 [▼]	49,5 [▼]	76,6	50,4 [▼]	45,2 [▼]
Totaal	54,3	42,6 [▼]	43,4 [▼]	40,4	26,0 [▼]	29,5 [▼]	36,4	21,9 [▼]	23,9 [▼]

Leeftijd	Enkhuizen								
	Alcohol, ooit (ja; %)			Alcohol, maandelijks (ja; %)			Alcohol, wekelijks (ja; %)		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	24,8	18,0	20,0	1,6	1,7	1,3	0,0	0,0	0,0
13 jaar	32,1	29,2	27,5	9,6	6,4	10,2	3,7	1,9	2,5
14 jaar	42,7	40,5	45,6	19,6	15,7	19,5	11,9	9,1	8,7
15 jaar	67,1	62,2	59,3	48,1	38,9	44,0	38,1	28,0 [▼]	28,0 [▼]
≥ 16 jaar	80,7	78,1	77,8	72,7	67,7	67,2	64,6	58,3	61,9
Totaal	48,7	39,9 [▼]	48,0	28,9	19,2 [▼]	30,1	21,9	13,2 [▼]	20,9

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

Als gekeken wordt naar de hoeveelheid alcohol die jongeren drinken, is redelijk hetzelfde beeld zichtbaar. Binnen de gemeente Edam-Volendam wordt er tijdens de tweede en derde meting minder alcohol gedronken ten opzichte van eerste meting; dit geldt met name voor de oudste groep jongeren (16 jaar en ouder). Binnen de gemeente Enkhuizen is juist een significante toename van het alcoholgebruik te zien tussen de eerste en derde meting (zie Tabel 4).

Tabel 4.

*Gemiddelde alcoholconsumptie (glazen per week), per gemeente
uitgesplitst naar leeftijd [cross-sectioneel].*

Edam-Volendam						
Leeftijd	Glazen per week, totale groep (M)			Glazen per week, wekelijkse drinkers (M)		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	--	0,02	0,04	--	1,50	1,50
13 jaar	0,39	0,24	0,12▼	5,00	6,56	2,56
14 jaar	2,46	1,54▼	1,03▼	6,09	5,80	5,16
15 jaar	4,06	3,66	3,29	7,19	6,97	7,38
≥ 16 jaar	7,31	4,29▼	4,05▼	9,01	7,87	8,05
Totaal	3,05	1,67▼	1,85▼	7,55	6,85	6,94

Enkhuizen						
Leeftijd	Glazen per week, totale groep (M)			Glazen per week, wekelijkse drinkers (M)		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	--	--	--	--	--	--
13 jaar	0,10	0,08	0,21	2,30	3,80▲	7,25▲
14 jaar	0,79	0,61	0,60	5,45	5,64	5,69
15 jaar	3,11	2,48	2,63	6,72	7,02	7,59
≥ 16 jaar	5,45	5,84	6,24	7,65	8,45	9,06
Totaal	1,76	1,14▼	2,02	6,78	7,26	8,26▲

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

Longitudinaal

Wanneer gekeken wordt naar het alcoholgebruik van jongeren die aan alle metingen deelgenomen hebben, is binnen beide gemeenten een verwachte significante toename te zien in het percentage jongeren dat aangeeft ooit alcohol gedronken te hebben (zie Tabel 5).

Opvallend is dat gemiddeld al ongeveer een op de drie jongeren in de jongste leeftijdsgroepen (12- en 13-jarigen) binnen beide gemeenten aangeeft ooit alcohol gedronken te hebben. Waar binnen de gemeente Edam-Volendam een vrij stabiel patroon in de prevalentie van het alcoholgebruik van de 14- en 15-jarigen te zien is, is binnen de gemeente

Enkhuizen voor jongeren in deze leeftijdsgroepen juist een toename in de prevalentie van het alcoholgebruik te zien. Het grootste verschil tussen beide gemeenten ligt echter bij de oudste groep jongeren (16 jaar en ouder). Waar in de gemeente Edam-Volendam binnen deze leeftijdsgroep een significante daling te zien is in het percentage jongeren dat aangeeft maandelijks en wekelijks alcohol te drinken, is hier in de gemeente Enkhuizen juist een (overigens niet significante) toename in te zien.

Tabel 5.

Prevalentie van het alcoholgebruik, per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [longitudinaal].

Leeftijd op T0	Edam-Volendam								
	Alcohol, ooit (ja; %)			Alcohol, maandelijks (ja; %)			Alcohol, wekelijks (ja; %)		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	5,9	20,6 [▲]	20,6 [▲]	0,0	5,9	8,8 [▲]	0,0	2,9	8,8 [▲]
13 jaar	26,8	34,6 [▲]	37,3 [▲]	10,5	14,0	22,4 [▲]	7,0	11,4	16,7 [▲]
14 jaar	60,7	67,1	64,2	45,1	44,5	47,4	35,8	39,3	38,2
15 jaar	62,1	64,2	58,9	50,5	51,6	46,3	46,3	46,3	42,1
≥ 16 jaar	75,0	68,2	68,2	75,0	52,3 [▼]	61,4	70,5	47,7 [▼]	54,5
Totaal	43,1	49,3 [▲]	48,8 [▲]	30,1	30,4	34,6 [▲]	25,2	26,5	28,6
Leeftijd op T0	Enkhuizen								
	Alcohol, ooit (ja; %)			Alcohol, maandelijks (ja; %)			Alcohol, wekelijks (ja; %)		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	22,6	21,7	31,1 [▲]	1,9	3,8	15,1 [▲]	0,0	1,9	7,5
13 jaar	28,2	37,4 [▲]	47,1 [▲]	8,3	7,8	21,4 [▲]	2,9	2,4	7,8
14 jaar	34,9	47,0 [▲]	61,1 [▲]	14,1	26,2 [▲]	45,6 [▲]	8,7	15,4 [▲]	30,9 [▲]
15 jaar	55,7	62,0	68,4 [▲]	35,4	41,8	58,2 [▲]	26,6	34,2	54,4 [▲]
≥ 16 jaar	71,4	71,4	95,2	66,7	71,4	85,7	57,1	71,4	85,7
Totaal	34,4	41,7 [▲]	52,6 [▲]	14,6	19,1 [▲]	34,2 [▲]	9,3	12,8 [▲]	23,4 [▲]

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

Wanneer gekeken wordt naar de hoeveelheid alcohol die jongeren drinken, is binnen beide gemeenten een stijging in de gemiddelde wekelijkse alcoholconsumptie te zien is (zie Tabel

6). Net als bij de prevalentie van het alcoholgebruik is hier echter wel een verschil in ontwikkeling tussen beide gemeenten zichtbaar: waar in de gemeente Edam-Volendam wekelijks drinkende jongeren tussen de eerste en derde meting, gemiddeld nog geen half glas per week meer zijn gaan drinken (T0: 6,7 glazen; T2: 7,1 glazen), zijn wekelijks drinkende jongeren in de gemeente Enkhuizen gemiddeld 2,5 glas per week meer gaan drinken (T0: 5,7 glazen; T2: 8,2 glazen).

Tabel 6.

Gemiddelde alcoholconsumptie (glazen per week), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [longitudinaal].

Leeftijd	Edam-Volendam					
	Glazen per week, totale groep (M)			Glazen per week, wekelijks drinkers ¹ (M)		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	0,00	0,06	0,24 [▲]	--	2,00	2,50
13 jaar	0,37	0,78	0,95 [▲]	4,78	6,17	5,18
14 jaar	2,57	3,19	3,19	5,94	7,04	7,73
15 jaar	3,63	2,99	3,31	7,10	5,91	7,03
≥ 16 jaar	6,42	4,38 [▼]	5,85	8,90	8,98	10,00
Totaal	1,91	1,98	2,23 [▲]	6,75	6,78	7,14

Leeftijd op T0	Enkhuizen					
	Glazen per week, totale groep (M)			Glazen per week, wekelijks drinkers ¹ (M)		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	0,00	0,09	0,70	--	4,00	8,19
13 jaar	0,08	0,14	0,77 [▲]	2,50	5,00	8,19
14 jaar	0,50	0,91 [▲]	2,59 [▲]	4,81	4,72	6,70
15 jaar	1,60	2,92 [▲]	5,11 [▲]	5,10	6,93	8,67
≥ 16 jaar	5,97	6,43	9,36 [▲]	9,46	9,00	10,92
Totaal	0,62	0,97 [▲]	2,25 [▲]	5,73	6,44	8,20

¹ Significantie van het verschil kon niet berekend worden vanwege inconsistenties in wel/niet wekelijks drinken binnen participanten tussen beide metingen.

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

Geconcludeerd kan worden dat er tussen beide gemeenten enkele interessante verschillen in de ontwikkeling van het alcoholgebruik zichtbaar zijn. Waar binnen beide gemeenten tussen de eerste en tweede meting een daling van de alcoholprevalentie te zien is, is alleen binnen de gemeente Edam-Volendam ook een daling van de prevalentiecijfers tussen de eerste en derde meting zichtbaar. Als gekeken wordt naar de wekelijkse alcoholconsumptie is binnen de gemeente Edam-Volendam een lichte daling tussen de eerste en derde meting zichtbaar, terwijl binnen de gemeente Enkhuizen hier juist een flinke significante toename te zien is.

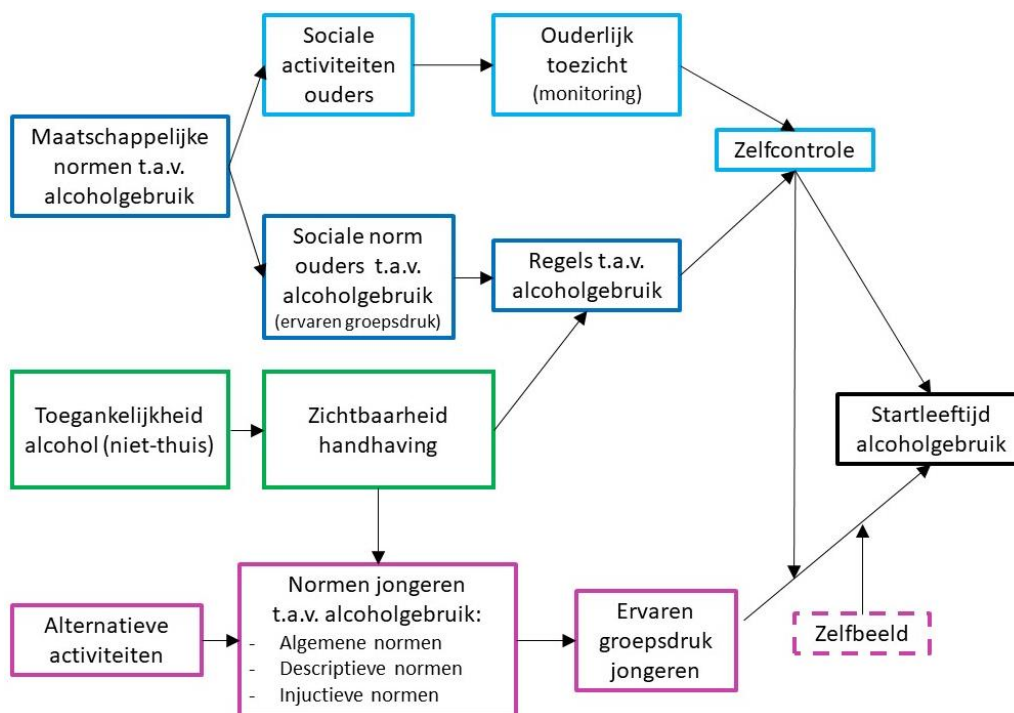
Binnen de groep jongeren die aan alle metingen deelgenomen hebben, is in beide gemeenten een toename van zowel de alcoholprevalentie als wekelijkse alcoholconsumptie zichtbaar. Binnen de gemeente Enkhuizen is deze toename echter veel sterker dan binnen de gemeente Edam-Volendam; dit geldt met name voor de oudere groepen jongeren (14 jaar en ouder). De verschillen in de ontwikkeling van het alcoholgebruik tussen beide gemeenten lijken – net als in het tussenrapport – een indicatie te geven dat in de gemeente Edam-Volendam (voornamelijk binnen de oudere leeftijdsgroepen) sprake kan zijn van pre-interventie invloeden van programma LEF. Hoe deze processen gewerkt kunnen hebben en welke factoren hierop van invloeden kunnen zijn geweest, zal hierna verder besproken worden.

Verklaringsmodel

Om te kijken welke factoren invloed hebben op zowel het algemene alcoholgebruik van jongeren in Edam-Volendam, als de vroege leeftijd waarop jongeren starten met het drinken van alcohol, is tijdens de probleemdefinitie een verklaringsmodel opgesteld (zie Figuur 1). Voor een uitgebreidere beschrijving hoe dit verklaringsmodel tot stand gekomen is, verwijzen wij graag naar het rapport van de probleemdefinitie (Koning & Van der Rijst, 2018).

Paden van beïnvloeding

In het verklaringsmodel (zie Figuur 1) zijn drie verschillende paden van beïnvloeding te onderscheiden. Pad 1 [blauw] richt zich op de invloed van ouders, waarbij nog twee zijpaden onderscheiden worden. Binnen pad 1a [donkerblauw] wordt gefocust op de invloed van de tolerantie (stellen van regels) van ouders ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren, terwijl binnen pad 1b [lichtblauw] gefocust wordt op de invloed van het toezicht (monitoring) door ouders. Pad 2 [paars] richt zich op de jongeren zelf. Het gaat hierbij om de invloed die zij zelf hebben op zowel hun eigen als elkaars alcoholgebruik, bijvoorbeeld via normen, groepsdruk en individuele factoren. Pad 3 richt zich op de handhaving van het alcoholbeleid door de gemeente, horeca, politie en andere betrokkenen. De factoren binnen dit derde pad zullen een minder directe link naar het daadwerkelijke alcoholgebruik van jongeren hebben, maar zullen wel invloed (kunnen) hebben op meer proximale factoren zoals de regels die ouders stellen en normen die jongeren ontwikkelen.

Figuur 1. Verklaringsmodel probleemdefinitie programma LEF.

Factoren

De paden van beïnvloeding vanuit het verklaringsmodel bestaan allen uit diverse factoren die op verschillende niveaus het alcoholgebruik van jongeren (kunnen) beïnvloeden. Per pad zullen deze factoren besproken worden, waarbij per factor bekeken zal worden hoe dit zich over de tijd ontwikkeld heeft en hoe deze ontwikkeling zich tussen beide gemeenten verhoudt.

Maatschappelijke norm en acceptatie ten aanzien van alcoholgebruik

Uit interviews voorafgaand aan de eerste meting is naar voren gekomen dat met name de maatschappelijke norm en acceptatie ten aanzien van alcoholgebruik factoren zijn die – al dan niet direct – het alcoholgebruik van jongeren beïnvloeden. Er wordt gesteld dat door deze sterke maatschappelijke normen en acceptatie het ook voor jongeren normaal en geaccepteerd is om (al op jonge leeftijd) alcohol te drinken.

De invloed van maatschappelijke normen en acceptatie ten aanzien van (algemeen) alcoholgebruik waren tijdens de metingen met vragenlijstonderzoek onder jongeren zelf echter lastig te onderzoeken. Hiervoor zullen meerdere mensen van verschillende leeftijden en achtergronden uit de gehele maatschappij ondervraagd moeten worden.

Ondanks dat deze maatschappelijke normen en acceptatie binnen de huidige studie niet onderzocht konden worden, is het aannemelijk dat deze veel genoemde factoren een grote invloed kunnen hebben op belangrijke, meer proximale factoren, zoals normen van ouders en jongeren zelf ten aanzien van alcoholgebruik. De invloed van deze normen op het (vroegtijdige) alcoholgebruik van jongeren zullen later in het rapport binnen de verschillende paden van beïnvloeding verder onderzocht worden.

Pad 1: Invloed van ouders op alcoholgebruik van jongeren

Zowel uit de probleemdefinitie als het tussenrapport is naar voren gekomen dat ouders een belangrijke rol (kunnen) spelen in het alcoholgebruik van jongeren. Deze invloed lijkt voornamelijk te liggen in de tolerantie die ouders ten aanzien van alcoholgebruik van hun kinderen hebben (en de bijbehorende regels die zij hierover stellen) en het toezicht dat ouders op hun kinderen houden. Binnen pad 1 zal gekeken worden welke invloed ouders hebben op het alcoholgebruik van jongeren, hoe dit zich over de tijd ontwikkeld heeft en of ouders hun gedrag zijn gaan aanpassen door pre-interventie invloeden van programma LEF.

Pad 1a: Normen en tolerantie van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren

Wanneer de invloed van ouders op het (vroegtijdige) alcoholgebruik van jongeren bekeken worden, lijken de maatschappelijke normen ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren belangrijke rol te spelen. Onder ouders gaat het dan met name om de waargenomen sociale norm dat alcohol drinken er (al op jonge leeftijd) bij hoort. Opvallend hierbij is dat er sprake lijkt te zijn van groepsdruk onder ouders om alcoholgebruik onder jongeren toe te staan.

Waar de wetenschappelijke literatuur sterke aanwijzingen biedt dat waargenomen sociale normen en bijbehorende groepsdruk invloed hebben op het alcoholgebruik van jongeren, is dit lastig te onderzoeken middels vragenlijstonderzoek onder jongeren. Hiervoor is onderzoek onder ouders gedaan; de resultaten hiervan zijn in het ouderrapport terug te lezen (Koning & Van der Rijst, 2019b).

Tolerantie van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren

Tijdens de probleemdefinitie kwam naar voren dat ouders – mogelijk mede door de geldende normen en groepsdruk onder ouders – zeer tolerant zijn ten opzichte van het alcoholgebruik van hun kind. Voor het bekijken van de invloed van tolerantie van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren, zal gekeken worden naar de regels die ouders met betrekking tot alcohol stellen.

Cross-sectioneel

Wanneer gekeken wordt naar de regels die ouders stellen, is te zien dat jongeren in beide gemeenten op alle metingen relatief strikte regels over (het gebruiken van) alcohol ervaren (zie Tabel 7). Binnen de gemeente Edam-Volendam ervaren jongeren zowel op T1 ($M = 4,28$) als T2 ($M = 4,22$) significant striktere regels dan jongeren op T0 ($M = 3,89$), terwijl er binnen de gemeente Enkhuizen geen significant verschil tussen T0 en T2 te zien is. Wanneer dit verder bekeken wordt naar leeftijd, is te zien dat in de gemeente Edam-Volendam jongeren in de oudere leeftijdsgroepen (14 jaar en ouder) op T2 significant striktere regels over alcohol ervaren dan jongeren in dezelfde leeftijdsgroepen op T0, terwijl dit in de gemeente Enkhuizen alleen geldt voor de oudste leeftijdsgroep (16 jaar en ouder).

Als gekeken wordt naar de invloed van regels op het daadwerkelijke alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat het stellen van strikte regels een beschermende factor kan zijn. Voor beide gemeenten geldt op alle metingen dat jongeren die aangeven striktere regels te ervaren, vaker aangeven zowel in hun hele leven (Edam-Volendam:

r = tussen - .55 en - .61; Enkhuizen: r = tussen - .51 en - .52) als in de afgelopen maand (Edam-Volendam: r = tussen - .59 en - .67; Enkhuizen: r = tussen - .52 en - .57) geen alcohol gedronken te hebben. Tevens is in beide gemeenten op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen het stellen van regels en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; wanneer jongeren striktere regels ervaren, drinken zij minder alcohol (Edam-Volendam: r = tussen - .66 en - .69; Enkhuizen: r = tussen - .57 en - .61).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren waarvan de ouders toleranter zijn ten aanzien van alcoholgebruik, vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 7.

Regels van ouders met betrekking tot alcoholgebruik van jongeren¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [cross-sectioneel].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	4,92	4,86	4,88	4,83	4,84	4,79
13 jaar	4,70	4,77	4,78	4,72	4,79	4,65
14 jaar	4,09	4,34 [▲]	4,50 [▲]	4,44	4,43	4,54
15 jaar	3,55	3,60	3,83 [▲]	3,71	3,91	3,93
≥ 16 jaar	2,50	3,28 [▲]	3,33 [▲]	2,69	2,79	3,02 [▲]
Totale groep	3,89	4,28 [▲]	4,22 [▲]	4,14	4,37 [▲]	4,17

¹ Hogere scores betekenen striktere regels met betrekking tot alcoholgebruik.

▲ Significant hoger dan op T0.

Longitudinaal

Binnen beide gemeenten zijn jongeren die op alle metingen meegedaan hebben gedurende de looptijd van programma LEF over het algemeen minder strikte regels gaan ervaren. Opvallend hierbij is dat dit binnen de gemeente Enkhuizen voor alle leeftijdsgroepen geldt, terwijl dit binnen de gemeente Edam-Volendam niet geldt voor de oudste groep jongeren (16 jaar en ouder).

Als gekeken wordt naar het verschil tussen beide gemeenten in de ontwikkeling van de regels die ouders stellen, is te zien dat jongeren in de gemeente Enkhuizen tussen T0 en T2 veel tolerantere regels zijn gaan ervaren dan jongeren in de gemeente Edam-Volendam

($\beta = 0.255$). Dit geldt voornamelijk voor de oudere groepen jongeren (14 jaar: $\beta = 0.435$; 15 jaar: $\beta = 0.487$; 16 jaar en ouder: $\beta = 0.793$). Hoewel jongeren in de gemeente Edam-Volendam niet significant striktere regels zijn gaan ervaren, lijkt dit wel te impliceren dat ouders van oudere jongeren (vanaf 14 jaar) in de gemeente Edam-Volendam door de pre-interventie invloeden van programma LEF niet tolerantere regels zijn gaan stellen ten opzichte van ouders in de gemeente Enkhuizen.

Tabel 8.

Regels van ouders met betrekking tot alcoholgebruik van jongeren¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [longitudinaal].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	4,94	4,67▼	4,73▼	4,83	4,78	4,47▼
13 jaar	4,73	4,57▼	4,53▼	4,72	4,63▼	4,51▼
14 jaar	4,14	3,90▼	3,94▼	4,47	4,28▼	3,84▼
15 jaar	3,67	3,61	3,42▼	3,94	3,45▼	3,19▼
≥ 16 jaar	2,79	3,27	2,85	2,71	2,35	1,98▼
Totale groep	4,28	4,15▼	4,09▼	4,49	4,32▼	4,06▼

¹ Hogere scores betekenen striktere regels met betrekking tot alcoholgebruik.

▼ Significant lager dan op T0.

Pad 1b: Sociale activiteiten en toezicht van ouders

Tijdens de probleemdefinitie kwam naar voren dat ouders – mede door de hoge tolerantie ten aanzien van alcoholgebruik – weinig toezicht houden op (het alcoholgebruik van) hun kinderen. Hierbij kwam naar voren dat ouders vaak niet aanwezig zijn bij ‘zitjes’ [gelegenheden waarbij jongeren bij iemand thuis afspreken en doorgaans (veel) alcohol gedronken wordt]. Vaak komt dit doordat ouders zelf ook weg zijn naar eigen sociale activiteiten.

Sociale activiteiten van ouders

Veel ouders hebben eigen sociale activiteiten, waardoor zij minder toezicht (kunnen) houden op het gedrag en alcoholgebruik van hun kinderen. De invloed van deze sociale activiteiten is met vragenlijstonderzoek onder jongeren echter lastig te onderzoeken. Hiervoor is onderzoek

onder ouders gedaan; de resultaten hiervan zijn in het ouderrapport terug te lezen (Koning & Van der Rijst, 2019b).

Toezicht van ouders

Voor het bekijken van de invloed van toezicht door ouders, zal gekeken worden naar de mate waarop ouders hun kind actief monitoren. Dit houdt onder andere in dat ouders actief navragen waar hun kind heengaat, met wie ze dan zijn en of ze toestemming nodig hebben om ergens heen te gaan.

Cross-sectioneel

Wanneer gekeken wordt naar het toezicht dat ouders op hun kinderen houden, is te zien dat ouders in beide gemeenten dit op alle metingen in het algemeen matig doen (zie Tabel 9). Jongeren uit beide gemeenten ervaren op T2 (Edam-Volendam: $M = 2,99$; Enkhuizen: $M = 3,80$) niet significant meer of minder toezicht door hun ouders dan op T0 (Edam-Volendam: $M = 2,99$; Enkhuizen: $M = 3,80$). Ook wanneer hier naar leeftijd naar gekeken wordt, is geen significant verschil zichtbaar.

Als gekeken wordt naar de invloed van het toezicht door ouders op het daadwerkelijke alcoholgebruik van jongeren, komt een wisselend beeld naar voren dat het houden van toezicht door ouders een beschermende factor kan zijn. Binnen de gemeente Edam-Volendam geldt alleen op T0 dat jongeren die aangeven dat hun ouders actiever toezicht houden, vaker aangeven zowel in hun hele leven ($r = -.11$) als in de afgelopen maand ($r = -.16$) geen alcohol gedronken te hebben; op zowel T1 als T2 is deze samenhang niet te zien. Binnen de gemeente Enkhuizen komt echter op alle metingen naar voren dat jongeren die aangeven dat hun ouders actiever toezicht houden, vaker aangeven zowel in hun hele leven ($r =$ tussen $-.15$ en $-.19$) als in de afgelopen maand ($r =$ tussen $-.12$ en $-.18$) geen alcohol gedronken te hebben. Wanneer gekeken wordt naar de invloed van het toezicht door ouders op de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken is een eenduidiger beeld te zien; in de gemeente Edam-Volendam is hier op zowel T0 als T1 een significant verband tussen te zien, terwijl dit in de gemeente Enkhuizen op alle metingen geldt. Wanneer jongeren actievere toezicht door hun ouders ervaren, drinken zij minder alcohol dan jongeren die minder toezicht ervaren (Edam-Volendam: $r =$ tussen $-.08$ en $-.14$; Enkhuizen: $r =$ tussen $-.14$ en $-.20$).

Geconcludeerd kan worden dat er geen eenduidig beeld is voor de invloed van actief toezicht door ouders op het alcoholgebruik van jongeren. Waar binnen de gemeente Edam-Volendam op T0 te zien is dat jongeren die meer actief toezicht ervaren, aangeven minder

vaak alcohol te drinken, is dit verband op T1 en T2 niet zichtbaar, terwijl dit binnen de gemeente Enkhuizen wel op alle metingen zichtbaar is. Wel is voor beide gemeenten op bijna alle metingen te zien dat jongeren die meer actief toezicht ervaren wekelijks minder alcohol drinken.

Tabel 9.

Actief toezicht van ouders op jongeren¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [cross-sectioneel].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	3,24	3,07	3,03	4,11	4,14	3,91
13 jaar	3,07	3,01	2,95	3,86	4,00	3,97
14 jaar	2,94	3,05	2,95	3,80	3,73	3,81
15 jaar	2,92	2,99	3,05	3,66	3,94 [▲]	3,77
≥ 16 jaar	2,88	3,10 [▲]	3,00	3,53	3,49	3,56
Totale groep	2,98	3,04	2,99	3,78	3,91 [▲]	3,80

¹ Hogere scores betekenen meer actief toezicht door ouders.

[▲] Significant hoger dan op T0.

Longitudinaal

Binnen de gemeente Edam-Volendam zijn jongeren die op alle metingen meegedaan hebben gedurende de looptijd van programma LEF over het algemeen niet meer of minder toezicht gaan ervaren (zie Tabel 10). Binnen de gemeente Enkhuizen zijn jongeren die op alle metingen meegedaan hebben tussen T0 ($M = 3,90$) en T2 ($M = 3,79$) wel significant minder toezicht gaan ervaren.

Als gekeken wordt naar het verschil tussen beide gemeenten in de ontwikkeling van het toezicht dat ouders houden, is zowel in het algemeen, als wanneer dit naar leeftijd bekeken wordt, geen significant verschil te zien. Dit lijkt te impliceren dat ouders in de gemeente Edam-Volendam niet meer toezicht op hun kinderen zijn gaan houden door de pre-interventie invloeden van programma LEF.

Tabel 10.

Actief toezicht van ouders op jongeren¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [longitudinaal].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	3,11	2,83▼	2,89	4,07	4,01	3,94
13 jaar	3,07	2,98	2,98	3,90	3,93	3,78
14 jaar	3,01	3,02	3,02	3,85	3,86	3,71
15 jaar	2,99	3,07	2,97	3,87	3,88	3,86
≥ 16 jaar	3,00	3,11	2,99	3,49	3,65	3,26
Totale groep	3,04	3,00	2,98	3,90	3,91	3,79▼

¹ Hogere scores betekenen meer actief toezicht door ouders.

▼ Significant lager dan op T0.

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat ouders een belangrijke rol spelen in het alcoholgebruik van jongeren. Jongeren die tolerantere regels en minder toezicht door ouders ervaren, drinken vaker en meer alcohol, dan jongeren die striktere regels en meer ouderlijk toezicht ervaren. Tevens kan geconcludeerd worden dat ouders (voor een deel) hun gedrag zijn gaan aanpassen door de pre-interventie invloeden van programma LEF. Ouders in de gemeente Edam-Volendam lijken gedurende de looptijd van programma LEF, ten opzichte van ouders in de gemeente Enkhuizen, minder tolerant ten aanzien van het alcoholgebruik van hun kinderen te zijn geworden. Jongeren in de gemeente Edam-Volendam zijn in vergelijking met jongeren in de gemeente Enkhuizen niet tolerantere regels over (het gebruik van) alcohol gaan ervaren, waarbij dit met name geldt voor oudere jongeren (14 jaar en ouder).

Pad 2: Invloed van jongeren op eigen en elkaars alcoholgebruik

Zowel uit de probleemdefinitie als het tussenrapport is naar voren gekomen dat jongeren een belangrijke rol (kunnen) spelen in hun eigen en elkaars alcoholgebruik. Deze invloed lijkt voornamelijk te liggen in de normen die jongeren over alcoholgebruik (van jongeren) waarnemen en de – al dan niet directe – groepsdruk die zij voelen om zich hieraan te conformeren. Binnen pad 2 zal gekeken worden welke invloed jongeren hebben op hun eigen

en elkaars alcoholgebruik, hoe dit zich over de tijd ontwikkeld heeft en of jongeren zelf hun gedrag zijn gaan aanpassen door pre-interventie invloeden van programma LEF.

Normen en groepsdruk onder jongeren

Tijdens de adolescentie is het horen bij een groep van leeftijdsgenoten één van de belangrijkste ontwikkelingstaken (Erikson, 1968). Om onderdeel uit te maken van een groep, moet de jongere zich gedragen conform de normen en waarden van die groep, terwijl deze misschien niet overeenkomen met zijn of haar eigen normen en waarden (Iwamoto & Smiler, 2013; Santor, Messervey & Kusumaker, 2000). Dit kan leiden tot groepsdruk: de druk die een jongere ervaart om zich aan te passen aan de groepsnorm (Santor, et al., 2000), wat bijvoorbeeld het drinken van alcohol kan zijn. Er kan hierbij sprake zijn van indirecte en directe groepsdruk, wat allebei risicofactoren voor het alcoholgebruik van jongeren kunnen zijn. Beide vormen zullen hieronder verder besproken worden.

Normen van jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren

Net als bij de maatschappelijke normen, lijken bij jongeren de normen ten aanzien van het alcoholgebruik, zowel in het algemeen als specifiek van jongeren, een belangrijke rol te spelen. Bij jongeren gaat het dan met name om de (waargenomen) norm dat alcohol drinken geaccepteerd is, het erbij hoort en dat iedereen het doet. Deze normen kunnen gezien worden als een indirecte vorm van groepsdruk.

Onder de normen die jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren kunnen hebben, zijn drie verschillende typen normen te onderscheiden, namelijk algemene normen, descriptieve normen en injunctieve normen. Deze drie typen normen zullen hieronder nader beschouwd worden.

Algemene normen

De algemene normen die jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren kunnen hebben, komen voornamelijk voort uit het (algemene) idee dat alcohol drinken normaal is en erbij hoort. Deze normen worden gemeten door jongeren te vragen in hoeverre zij vinden dat jongeren van hun leeftijd in bepaalde situaties alcohol mogen drinken (bijvoorbeeld thuis als ouders aanwezig zijn, of op een feestje met vrienden).

Cross-sectioneel

Wanneer gekeken wordt naar de sterkte van algemene normen die jongeren hebben ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren, valt op dat deze normen in beide gemeenten op alle metingen gemiddeld niet heel sterk aanwezig zijn (zie Tabel 11). Binnen de gemeente Edam-Volendam ervaren jongeren zowel op T1 als T2 (beide metingen: $M = 2,16$) significant minder sterke positieve normen dan jongeren op T0 ($M = 2,50$), terwijl er binnen de gemeente Enkhuizen geen significant verschil tussen T0 en T2 te zien is. Wanneer dit verder bekeken wordt naar leeftijd, is te zien dat in de gemeente Edam-Volendam jongeren in vrijwel alle leeftijdsgroepen op T2 significant minder sterke positieve normen hebben dan jongeren in dezelfde leeftijdsgroepen op T0, terwijl dit in de gemeente Enkhuizen alleen geldt voor de 14-jarigen en oudste leeftijdsgroep (16 jaar en ouder).

Als gekeken wordt naar de invloed van algemene normen op het daadwerkelijke alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat deze normen een grote invloed hebben op het alcoholgebruik. Voor beide gemeenten geldt op alle metingen dat jongeren met sterkere positieve normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren, vaker aangeven zowel in hun hele leven (Edam-Volendam: $r =$ tussen .50 en .60; Enkhuizen: $r =$ tussen .55 en .56) als in de afgelopen maand (Edam-Volendam: $r =$ tussen .52 en .64; Enkhuizen: $r =$ tussen .53 en .60) alcohol gedronken te hebben. Tevens is in beide gemeenten op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen de algemene normen en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; wanneer jongeren sterkere positieve normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren hebben, drinken zij meer alcohol dan jongeren die minder sterke positieve normen hebben (Edam-Volendam: $r =$ tussen .55 en .64; Enkhuizen: $r =$ tussen .54 en .61).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren die sterkere positieve algemene normen hebben ten aanzien van het alcoholgebruik, vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 11.

Algemene normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [cross-sectioneel].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	1,41	1,43	1,38	1,40	1,29	1,27
13 jaar	1,71	1,64	1,56▼	1,64	1,57	1,59
14 jaar	2,51	2,26▼	2,03▼	2,18	2,11	1,96▼
15 jaar	2,86	2,86	2,52▼	2,79	2,71	2,67
≥ 16 jaar	3,58	3,15▼	2,98▼	3,62	3,47	3,38▼
Totale groep	2,50	2,16▼	2,16▼	2,29	2,02▼	2,23

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren positievere normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren hebben.

▼ Significant lager dan op T0.

Longitudinaal

Binnen beide gemeenten zijn jongeren die op alle metingen meegedaan hebben gedurende de looptijd van programma LEF over het algemeen sterkere positieve normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren gaan ervaren (zie Tabel 12). Opvallend hierbij is dat dit binnen de gemeente Enkhuizen voor alle leeftijdsgroepen geldt, terwijl dit binnen de gemeente Edam-Volendam alleen geldt voor de 13-jarigen.

Als gekeken wordt naar het verschil tussen beide gemeenten in de ontwikkeling van de algemene normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren, is te zien dat jongeren in de gemeente Enkhuizen tussen T0 en T2 veel sterkere positieve normen zijn gaan hebben dan jongeren in de gemeente Edam-Volendam ($\beta = 0.445$). Dit geldt voornamelijk voor de 14- ($\beta = 0.798$) en 15-jarigen ($\beta = 0.622$). Hoewel jongeren in de gemeente Edam-Volendam niet significant minder positieve algemene normen zijn gaan ontwikkelen, lijkt dit wel te impliceren dat (met name oudere) jongeren in de gemeente Edam-Volendam door de pre-interventie invloeden van programma LEF niet sterkere positieve normen zijn gaan ontwikkelen ten opzichte van jongeren in de gemeente Enkhuizen.

Tabel 12.

Algemene normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [longitudinaal].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	1,43	1,61	1,63	1,41	1,44	1,84 [▲]
13 jaar	1,72	1,97 [▲]	2,00 [▲]	1,59	1,94 [▲]	2,05 [▲]
14 jaar	2,43	2,64 [▲]	2,40	1,98	2,34 [▲]	2,74 [▲]
15 jaar	2,81	2,79	2,80	2,45	2,99 [▲]	3,06 [▲]
≥ 16 jaar	3,41	2,90	3,40	3,70	3,70	4,25 [▲]
Totale groep	2,18	2,32 [▲]	2,30 [▲]	1,86	2,13 [▲]	2,41 [▲]

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren positievere normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren hebben.

▲ Significant hoger dan op T0.

Descriptieve normen

De descriptieve normen die jongeren ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren kunnen hebben, omvatten de percepties van jongeren wat betreft de mate van alcoholgebruik van leeftijdsgenoten. Deze normen worden gemeten door jongeren op een 5-puntsschaal (van ‘niemand’ tot ‘allemaal’) te vragen hoeveel leeftijdsgenoten volgens hen alcohol drinken.

Cross-sectioneel

Jongeren in beide gemeenten denken op alle metingen dat ongeveer de helft van hun leeftijdsgenoten minstens één keer per week alcohol drinkt (zie Tabel 13). Binnen zowel de gemeente Edam-Volendam als de gemeente Enkhuizen geven jongeren zowel op T1 (Edam-Volendam: $M = 2,52$; Enkhuizen: $M = 2,26$) als T2 (Edam-Volendam: $M = 2,52$; Enkhuizen: $M = 2,35$) aan te denken dat significant minder leeftijdsgenoten minstens één keer per week alcohol drinken, dan jongeren op T0 (Edam-Volendam: $M = 3,05$; Enkhuizen: $M = 2,53$). Wanneer dit verder bekeken wordt naar leeftijd, valt op dat binnen beide gemeenten vrijwel alle leeftijdsgroepen jongeren op T2 significant aangeven te denken dat minder leeftijdsgenoten minstens één keer per week alcohol drinken, dan jongeren in dezelfde leeftijdsgroepen op T0.

Als gekeken wordt naar de invloed van descriptieve normen op het daadwerkelijke alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat deze normen een grote invloed hebben op het alcoholgebruik. Voor beide gemeenten geldt op alle metingen dat jongeren die denken dat meer van hun leeftijdsgenoten alcohol drinken, vaker aangeven zowel in hun hele leven (Edam-Volendam: r = tussen .38 en .48; Enkhuizen: r = tussen .34 en .37) als in de afgelopen maand (Edam-Volendam: r = tussen .44 en .53; Enkhuizen: r = tussen .43 en .47) alcohol gedronken te hebben. Tevens is in beide gemeenten op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen de descriptieve normen en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; wanneer jongeren denken dat meer leeftijdsgenoten wekelijks alcohol drinken, drinken zijzelf ook wekelijks meer alcohol (Edam-Volendam: r = tussen .44 en .51; Enkhuizen: r = tussen .39 en .48).

Geconcludeerd kan worden dat wanneer jongeren denken dat meer van hun leeftijdsgenoten alcohol drinken, zij vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 13.

Descriptieve normen over alcoholgebruik van leeftijdsgenoten¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [cross-sectioneel].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	1,81	1,59▼	1,68	1,65	1,45▼	1,42▼
13 jaar	2,16	1,87▼	1,78▼	1,94	1,85	1,68▼
14 jaar	3,06	2,76▼	2,54▼	2,51	2,34▼	2,22▼
15 jaar	3,62	3,41	2,91▼	3,04	3,09	2,70▼
≥ 16 jaar	4,05	3,47▼	3,32▼	3,54	3,44	3,47
Totale groep	3,05	2,52▼	2,52▼	2,53	2,26▼	2,35▼

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren denken dat meer leeftijdsgenoten alcohol drinken.

▼ Significant lager dan op T0.

Longitudinaal

Waar binnen de gemeente Edam-Volendam jongeren die op alle metingen meegedaan hebben, over het algemeen niet zijn gaan denken dat meer leeftijdsgenoten minstens één per week alcohol drinken, geldt dit wel voor jongeren in de gemeente Enkhuizen (zie Tabel 14). Binnen

deze gemeente zijn jongeren zowel op T1 ($M = 2,39$) als T2 ($M = 2,55$) significant gaan denken dat meer leeftijdsgenoten alcohol drinken, ten opzichte van T0 ($M = 2,18$). Opvallend is dat dit binnen de gemeente Enkhuizen voor vrijwel alle leeftijdsgroepen geldt, terwijl binnen de gemeente Edam-Volendam jongeren in de oudere leeftijdsgroepen (vanaf 14 jaar) juist (significant) zijn gaan denken minder leeftijdsgenoten minstens één per week alcohol drinken.

Gezien bovenstaande resultaten is het niet verrassend dat wanneer gekeken wordt naar het verschil tussen beide gemeenten in de ontwikkeling van descriptieve normen, te zien is dat jongeren in de gemeente Enkhuizen tussen T0 en T2 in het algemeen sterkere descriptieve normen zijn gaan ontwikkelen in vergelijking met jongeren in de gemeente Edam-Volendam ($\beta = 0.414$). Dit lijkt in eerste instantie te impliceren dat jongeren in de gemeente Edam-Volendam door de pre-interventie invloeden van programma LEF niet zozeer zijn gaan denken dat minder leeftijdsgenoten alcohol drinken, maar dat deze norm stabiel (‘normatiever’) over de tijd is gebleven. Voor de oudste groepen jongeren lijken de pre-interventie invloeden van programma LEF wel van invloed geweest te zijn op de ontwikkeling van descriptieve normen: in vergelijking met jongeren in de gemeente Enkhuizen, zijn jongeren in deze leeftijdsgroepen in de gemeente Edam-Volendam significant vaker gaan denken dat minder leeftijdsgenoten alcohol drinken (14 jaar: $\beta = -0.786$; 15 jaar: $\beta = -0.877$; 16 jaar en ouder: $\beta = -0.996$)

Tabel 14.

Descriptieve normen over alcoholgebruik van leeftijdsgenoten¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [cross-sectioneel].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	1,85	1,99	2,18	1,62	1,77 [▲]	1,97 [▲]
13 jaar	2,19	2,34	2,54 [▲]	1,94	2,03	2,25 [▲]
14 jaar	3,13	3,06	2,77 [▼]	2,38	2,69 [▲]	2,77 [▲]
15 jaar	3,62	3,56	3,34	2,82	3,23 [▲]	3,42 [▲]
≥ 16 jaar	4,07	3,39 [▼]	3,45 [▼]	3,38	3,57	3,88
Totale groep	2,78	2,77	2,75	2,18	2,39 [▲]	2,55 [▲]

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren denken dat meer leeftijdsgenoten alcohol drinken.

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

Injunctieve normen

De injunctieve normen die jongeren ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren kunnen hebben, verwijzen naar de waargenomen goed- of afkeuring van alcoholgebruik door leeftijdsgenoten. Deze normen worden gemeten door jongeren te vragen in hoeverre zij denken dat hun leeftijdsgenoten het zouden goed- of afkeuren als zij elke week alcohol zouden drinken.

Cross-sectioneel

Jongeren in beide gemeenten denken op alle metingen over het algemeen dat hun leeftijdsgenoten het niet specifiek goed- of afkeuren als zij iedere week alcohol (zouden) drinken (zie Tabel 15). Binnen de gemeente Edam-Volendam geven jongeren zowel op T1 ($M = 2,80$) als T2 ($M = 2,84$) aan te denken dat hun leeftijdsgenoten het significant sterker afkeuren als zij iedere week alcohol (zouden) drinken, dan jongeren op T0 ($M = 3,37$), terwijl er binnen de gemeente Enkhuizen geen significant verschil tussen T0 en T2 te zien is. Wanneer dit verder bekeken wordt naar leeftijd, valt op dat binnen de gemeente Edam-Volendam in vrijwel alle leeftijdsgroepen jongeren op T2 significant aangeven te denken dat leeftijdsgenoten het significant sterker afkeuren als zij iedere week alcohol (zouden) drinken, dan jongeren in dezelfde leeftijdsgroepen op T0; binnen de gemeente Enkhuizen geldt dit alleen voor de 14-jarigen.

Als gekeken wordt naar de invloed van injunctieve normen op het daadwerkelijke alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat deze normen een grote invloed hebben op het alcoholgebruik. Voor beide gemeenten geldt op alle metingen dat jongeren die denken dat hun leeftijdsgenoten het sterker goedkeuren om wekelijks alcohol te drinken, vaker aangeven zowel in hun hele leven (Edam-Volendam: r = tussen .48 en .62; Enkhuizen: r = tussen .46 en .50) als in de afgelopen maand (Edam-Volendam: r = tussen .54 en .68; Enkhuizen: r = tussen .55 en .57) alcohol gedronken te hebben. Tevens is in beide gemeenten op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen de injunctieve normen en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; wanneer jongeren denken dat leeftijdsgenoten het sterker goedkeuren om wekelijks alcohol te drinken, drinken zijzelf ook wekelijks meer alcohol (Edam-Volendam: r = tussen .56 en .65; Enkhuizen: r = tussen .57 en .58).

Geconcludeerd kan worden dat wanneer jongeren denken dat leeftijdsgenoten het (wekelijks) drinken van alcohol sterker goedkeuren, zij vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 15.

Injunctieve normen over goed- en afkeuring alcoholgebruik door leeftijdsgenoten¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [cross-sectioneel].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	1,38	1,41	1,51	1,30	1,24	1,24
13 jaar	1,99	1,77	1,69▼	1,74	1,67	1,68
14 jaar	3,34	3,06	2,65▼	2,61	2,50	2,22▼
15 jaar	4,07	4,11	3,68	3,73	3,58	3,47
≥ 16 jaar	5,28	4,55▼	4,10▼	4,60	4,86	4,57
Totale groep	3,37	2,80▼	2,84▼	2,77	2,43▼	2,70

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren denken dat leeftijdsgenoten alcoholgebruik sterker goedkeuren.

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

Longitudinaal

Binnen beide gemeenten zijn jongeren die op alle metingen meegedaan hebben gedurende de looptijd van programma LEF over het algemeen gaan denken dat leeftijdsgenoten het significant sterker goedkeuren als zij iedere week alcohol (zouden) drinken (Tabel 16).

Opvallend hierbij is dat dit binnen de gemeente Enkhuizen voor alle leeftijdsgroepen geldt, terwijl dit binnen de gemeente Edam-Volendam alleen voor de jongere groepen jongeren (13 jaar en jonger) geldt. Voor de oudste groep jongeren (16 jaar en ouder) in de gemeente Edam-Volendam geldt zelfs dat zij tussen T0 ($M = 5,28$) en T2 ($M = 4,23$) juist significant zijn gaan denken dat leeftijdsgenoten alcoholgebruik sterker afkeuren.

Als gekeken wordt naar het verschil tussen beide gemeenten in de ontwikkeling van de injunctieve normen, is te zien dat jongeren in de gemeente Enkhuizen tussen T0 en T2 veel sterker zijn gaan denken dat leeftijdsgenoten het wekelijks drinken van alcohol sterker zijn gaan goedkeuren dan jongeren in de gemeente Edam-Volendam ($\beta = 0.554$). Dit lijkt te impliceren dat jongeren in de gemeente Edam-Volendam door de pre-interventie invloeden van programma LEF in het algemeen minder sterke goedkeuring van wekelijks alcoholgebruik zijn gaan ervaren ten opzichte van jongeren in de gemeente Enkhuizen. Dit geldt voornamelijk voor de oudere groepen jongeren (14 jaar: $\beta = 1.037$; 16+ jaar: $\beta = 2.086$).

Tabel 16.

Injunctieve normen over goed- en afkeuring alcoholgebruik door leeftijdsgenoten¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [longitudinaal].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	1,28	1,85 [▲]	2,03 [▲]	1,32	1,61 [▲]	2,12 [▲]
13 jaar	2,02	2,50 [▲]	2,67 [▲]	1,68	1,88 [▲]	2,31 [▲]
14 jaar	3,40	3,56	3,60	2,26	3,15 [▲]	3,45 [▲]
15 jaar	4,09	4,20	4,31	3,22	3,67 [▲]	4,26 [▲]
≥ 16 jaar	5,28	4,36 [▼]	4,23 [▼]	4,81	5,43	5,87 [▲]
Totale groep	2,88	3,13 [▲]	3,23 [▲]	2,11	2,55 [▲]	2,96 [▲]

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren denken dat leeftijdsgenoten alcoholgebruik sterker goedkeuren.

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

Groepsdruk en drinken om erbij te horen

Waar de normen die jongeren hebben en ervaren voornamelijk op indirect niveau spelen, is er nog een directere vorm van groepsdruk van leeftijdsgenoten die een belangrijke rol lijkt te spelen bij het alcoholgebruik van jongeren. Er is sprake van directe groepsdruk wanneer een jongere een drankje krijgt aangeboden of wordt aangemoedigd, uitgedaagd, dan wel gedwongen om te drinken (Borsari & Carey, 2001). Tijdens de probleemdefinitie kwam naar voren dat jongeren vaak expliciet aangemoedigd worden tot het drinken van alcohol, ook als zij zelf niet willen drinken. Voor de invloed van groepsdruk, zal gekeken worden naar de mate waarin jongeren, onder druk van hun vrienden, gevoelig zijn om dingen te doen die ze anders niet zouden doen. Dit kan zijn door aanmoediging of uitgedaagd te worden, maar ook om te voorkomen dat zij anders uit de groep gezet worden.

Cross-sectioneel

Wanneer gekeken wordt naar de mate waarin jongeren groepsdruk ervaren, blijkt de ervaren groepsdruk in beide gemeenten op alle metingen gemiddeld erg laag te zijn (zie Tabel 17).

Waar deze groepsdruk in de gemeente Edam-Volendam over het algemeen niet is veranderd, is de groepsdruk die jongeren in de gemeente Enkhuizen ervaren tussen T0 ($M = 1,68$) en T2

($M = 1,78$) juist significant toegenomen. Dit geldt voornamelijk voor de oudere groepen jongeren (vanaf 15 jaar).

Als gekeken wordt naar de invloed van groepsdruk op het alcoholgebruik van jongeren, komt hier geen eenduidig beeld uit naar voren. Voor beide gemeenten geldt dat groepsdruk op ene meting wel en op de andere meting niet gerelateerd is aan het ooit en maandelijks alcohol gedronken hebben. Wat betreft de invloed van groepsdruk op de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken, is te zien dat in beide gemeente op vrijwel alle metingen geldt dat naarmate jongeren aangeven meer groepsdruk te ervaren, zij wekelijks meer alcohol drinken (Edam-Volendam: $r =$ tussen .08 en .12; Enkhuizen: $r =$ tussen .12 en .19).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren die een sterkere groepsdruk ervaren om dingen te doen die zij anders niet zouden doen, soms, maar niet altijd, vaker aangeven ooit en maandelijks alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 17.

Ervaren groepsdruk door jongeren¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [cross-sectioneel].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	1,69	1,93 [▲]	1,70	1,79	1,74	1,82
13 jaar	1,67	1,66	1,64	1,77	1,70	1,75
14 jaar	1,79	1,68	1,67	1,70	1,71	1,79
15 jaar	1,60	1,72	1,72	1,62	1,71	1,79 [▲]
≥ 16 jaar	1,61	1,55	1,57	1,53	1,73 [▲]	1,78 [▲]
Totale groep	1,67	1,71	1,66	1,68	1,72	1,78 [▲]

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren meer groepsdruk ervaren.

[▲] Significant hoger dan op T0.

Longitudinaal

Binnen zowel de gemeente Edam-Volendam als de gemeente Enkhuizen zijn jongeren die op alle metingen meegedaan hebben gedurende de looptijd van programma LEF over het algemeen niet meer of minder groepsdruk gaan ervaren (zie Tabel 18).

Als gekeken wordt naar het verschil tussen beide gemeenten in de ontwikkeling van de ervaren groepsdruk, is zowel in het algemeen, als wanneer dit naar leeftijd bekeken wordt, geen significant verschil te zien. Dit lijkt te impliceren jongeren in de gemeente Edam-Volendam niet meer of minder groepsdruk zijn gaan ervaren door de pre-interventie invloeden van programma LEF.

Tabel 18.

Ervaren groepsdruk door jongeren¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [longitudinaal].

Leeftijd	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2
12 jaar	1,71	1,76	1,66	1,77	1,63▼	1,73
13 jaar	1,64	1,64	1,66	1,74	1,70	1,85
14 jaar	1,70	1,76	1,70	1,68	1,70	1,75
15 jaar	1,55	1,60	1,57	1,69	1,65	1,69
≥ 16 jaar	1,60	1,57	1,65	1,74	1,78	1,97
Totale groep	1,65	1,68	1,66	1,72	1,68	1,78

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat jongeren een belangrijke rol spelen in elkaars alcoholgebruik, met name via groepsdruk, zowel op direct als voornamelijk indirect niveau. Wanneer jongeren denken dat het drinken van alcohol op hun leeftijd normaal is, door meer leeftijdsgenoten gedaan wordt, en door leeftijdsgenoten sterker wordt goedgekeurd, geven zij vaker aan alcohol te hebben gedronken en drinken zij wekelijks meer alcohol. Tevens kan geconcludeerd worden dat, hoewel de normen die jongeren ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren hebben door de pre-interventie invloeden van programma LEF in het algemeen niet minder sterk zijn geworden, deze onder jongeren in de gemeente Edam-Volendam – zeker in vergelijking met de ontwikkeling van deze normen onder jongeren in de gemeente Enkhuizen – ook niet heel veel sterker geworden zijn. Opvallend is dat voornamelijk onder de oudere groepen jongeren (vanaf 14 jaar) in de gemeente Edam-Volendam alle typen normen minder sterk geworden zijn in vergelijking met jongeren in dezelfde leeftijdsgroepen in de gemeente Enkhuizen.

Pad 3: Handhaving

Zowel uit de probleemdefinitie als het tussenrapport komt naar voren dat de handhaving van het alcoholbeleid door de gemeente, horeca, politie en overige betrokkenen, een belangrijke rol speelt in het alcoholgebruik van jongeren. Deze invloed lijkt voornamelijk te liggen in het gemak waarmee alcohol voor (minderjarige) jongeren buitenshuis toegankelijk is, en het toezicht en de controle die jongeren ervaren om uitgaansgelegenheden te (kunnen) bezoeken. Binnen pad 3 zal gekeken worden welke invloed handhaving heeft op het alcoholgebruik van jongeren, hoe de (ervaren) handhaving zich over de tijd ontwikkeld heeft en of de (invloed van de) handhaving veranderd is door pre-interventie invloeden van programma LEF.

Toegankelijkheid alcohol (niet-thuis)

Voor de toegankelijkheid van alcohol voor jongeren zal gekeken worden naar de mate waarin jongeren alcohol (denken te kunnen) meekrijgen in verschillende situaties buitenshuis. Naarmate de (verwachte) toegankelijkheid van alcohol groter is, zullen jongeren ook eerder proberen alcohol te verkrijgen en gebruiken. Er zal gekeken worden naar vijf verschillende situaties waar jongeren buitenshuis alcohol kunnen verkrijgen: in de supermarkt, slijterij, sportkantine, café / kroeg en club / buurthuis.

Cross-sectioneel

In Tabel 19 is per situatie te zien hoe makkelijk, moeilijk of onmogelijk jongeren aan alcohol (denken te kunnen) komen. Opvallend is dat – hoewel vrijwel de gehele steekproef jonger dan 18 jaar is – binnen beide gemeenten voor alle situaties maximaal twee derde van de jongeren op alle metingen aangeeft het onmogelijk te vinden om in de betreffende situatie aan alcohol te (kunnen) komen. Op alle metingen doen de supermarkten en slijterijen binnen beide gemeenten het relatief goed: nog geen 10% van de jongeren kan hier makkelijk aan alcohol komen. De cijfers voor de cafés en kroegen zijn binnen beide gemeenten minder positief: jongeren kunnen hier op alle metingen relatief makkelijk aan alcohol komen. Ongeveer een kwart tot één derde van de jongeren geeft aan in een café of kroeg makkelijk aan alcohol te kunnen komen, terwijl het door maar 40 procent onmogelijk geacht wordt.

Tabel 19.

Gemak waarmee jongeren in situaties buitenshuis aan alcohol (denken te kunnen) komen (%), per gemeente uitgesplitst [cross-sectioneel].

T0						
Situatie	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk
Supermarkt	60,4	33,3	6,3	62,1	30,5	7,4
Slijterij	62,7	30,1	7,2	69,1	26,9	4,0
Sportkantine	52,1	33,6	14,3	55,9	32,4	11,7
Café / kroeg	41,3	26,1	32,6	48,8	30,3	20,9
Club / buurthuis	52,7	31,4	15,9	50,5	28,5	21,0
T1						
Situatie	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk
Supermarkt	60,1	34,1	5,8	58,3	34,8	6,9
Slijterij	64,9	29,8	5,3	67,5	28,6	3,9
Sportkantine	51,4	37,3	11,3	54,2	38,3	7,5
Café / kroeg	40,6	29,3	30,1	45,4	35,0	19,6
Club / buurthuis	52,0	35,2	12,8	47,2	33,3	19,5
T2						
Situatie	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk
Supermarkt	59,3	34,9	5,8	51,0	40,1	8,9
Slijterij	63,2	30,6	6,2	62,5	33,0	4,4
Sportkantine	51,4	36,9	11,7	47,3	40,4	12,3
Café / kroeg	43,1	33,1	23,8	39,2	35,1	25,7
Club / buurthuis	54,1	35,5	10,4	41,4	34,4	24,2

Wanneer gekeken wordt naar het gemak waarmee jongeren in het algemeen buitenshuis aan alcohol (denken te kunnen) komen, is te zien dat dit binnen beide gemeenten op alle metingen vrij moeilijk voor hen is (zie Tabel 20). Waar jongeren in de gemeente Edam-Volendam over het algemeen niet makkelijker aan alcohol zijn gaan komen, zijn de jongeren in de gemeente Enkhuizen tussen T0 ($M = 1,85$) en T2 ($M = 2,02$) wel makkelijker aan alcohol gekomen. Dit

geldt voor alle situaties en met name voor de jongeren van 14 en 15 jaar. Opvallend is dat binnen de gemeente Edam-Volendam de oudste groep jongeren (16 jaar en ouder) aangeven tussen T0 ($M = 2,85$) en T2 ($M = 2,33$) significant minder makkelijk aan alcohol te kunnen gekomen. Dit lijkt te impliceren dat jongeren van 16 jaar en ouder meer controle en toezicht op de toegankelijkheid van alcohol buitenshuis zijn gaan ervaren, bijvoorbeeld door (onbewuste) aanscherping van de handhaving hierop.

Als gekeken wordt naar de invloed van de toegankelijkheid van alcohol buitenshuis op het daadwerkelijke alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat de mate waarin alcohol makkelijk toegankelijk is een risicofactor kan zijn. Binnen beide gemeenten geldt op alle metingen dat jongeren die aangeven dat alcohol voor hen buitenshuis makkelijk toegankelijk is, vaker aangeven zowel in hun hele leven (Edam-Volendam: $r =$ tussen .24 en .35; Enkhuizen: $r =$ tussen .18 en .26) als in de afgelopen maand (Edam-Volendam: $r =$ tussen .21 en .40; Enkhuizen: $r =$ tussen .22 en .37) alcohol gedronken te hebben. Tevens is in beide gemeenten op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen de toegankelijkheid van alcohol buitenshuis en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; naarmate alcohol buitenshuis makkelijker toegankelijk is, drinken jongeren daadwerkelijk meer alcohol dan jongeren voor wie alcohol moeilijker toegankelijk is (Edam-Volendam: $r =$ tussen .27 en .49; Enkhuizen: $r =$ tussen .33 en .43).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren waarvoor alcohol buitenshuis makkelijker toegankelijk is, vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 20.

Toegankelijkheid alcohol (niet-thuis) voor jongeren¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [cross-sectioneel].

Edam-Volendam						
T0						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,44	1,42	1,64	1,70	2,12	1,67
Slijterij	1,43	1,36	1,65	1,63	2,20	1,66
Sportkantine	1,51	1,45	1,81	2,05	3,03	1,98
Café / kroeg	1,66	1,66	2,31	2,79	4,01	2,52
Club / buurthuis	1,55	1,55	1,91	2,04	2,87	2,00
Totaal	1,52	1,49	1,86	2,04	2,85	1,96
T1						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,67	1,62 [▲]	1,52	1,78	1,86 [▼]	1,67
Slijterij	1,54	1,53 [▲]	1,48 [▼]	1,71	1,84 [▼]	1,59
Sportkantine	1,74	1,69 [▲]	1,71	2,34 [▲]	2,45 [▼]	1,92
Café / kroeg	2,03 [▲]	2,10 [▲]	2,30	3,13 [▲]	3,18 [▼]	2,47
Club / buurthuis	1,83 [▲]	1,80 [▲]	1,85	2,20	2,26 [▼]	1,95
Totaal	1,76 [▲]	1,75 [▲]	1,77	2,23 [▲]	2,32 [▼]	1,92
T2						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,48	1,43	1,64	1,79	1,99	1,68
Slijterij	1,40	1,43	1,57	1,72	1,99	1,64
Sportkantine	1,63	1,63 [▲]	1,73	2,11	2,48 [▼]	1,93
Café / kroeg	1,88	1,79	2,16	2,67	2,91 [▼]	2,31 [▼]
Club / buurthuis	1,73	1,64	1,83	1,95	2,28 [▼]	1,89 [▼]
Totaal	1,62	1,58	1,79	2,05	2,33 [▼]	1,89

Enkhuizen						
T0						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,38	1,48	1,56	1,68	2,27	1,65
Slijterij	1,30	1,43	1,40	1,48	1,86	1,49
Sportkantine	1,52	1,59	1,75	1,85	2,66	1,84
Café / kroeg	1,63	1,83	1,92	2,32	3,29	2,16
Club / buurthuis	1,51	1,84	1,90	2,24	3,30	2,13
Totaal	1,47	1,63	1,70	1,91	2,68	1,85
T1						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,46	1,53	1,68	1,81	2,35	1,68
Slijterij	1,40	1,52	1,36	1,55	1,85	1,49
Sportkantine	1,49	1,60	1,73	1,97	2,51	1,76
Café / kroeg	1,82	1,89	2,14 [▲]	2,46	3,03	2,15
Club / buurthuis	1,77 [▲]	1,80	2,12 [▲]	2,48	3,32	2,14
Totaal	1,59	1,67	1,81	2,05	2,61	1,84
T2						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,43	1,64	1,76 [▲]	1,81	2,36	1,83 [▲]
Slijterij	1,36	1,48	1,56 [▲]	1,51	1,92	1,59 [▲]
Sportkantine	1,44	1,64	1,87	2,13 [▲]	2,67	1,98 [▲]
Café / kroeg	1,68	1,84	2,28 [▲]	2,61 [▲]	3,26	2,38 [▲]
Club / buurthuis	1,72	1,82	2,17 [▲]	2,49	3,29	2,33 [▲]
Totaal	1,52	1,68	1,93 [▲]	2,11 [▲]	2,70	2,02 [▲]

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren makkelijker aan alcohol (denken te kunnen) komen.

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

Longitudinaal

Aangezien de jongeren die aan alle metingen meegedaan hebben gedurende de looptijd van programma LEF ouder zijn geworden, is het niet verrassend om te zien dat deze jongeren binnen beide gemeenten op de tweede en derde meting makkelijker aan alcohol (denken te kunnen) komen (zie Tabel 21). Opvallend hierbij is wel dat jongeren in beide gemeenten tijdens de vervolgmetingen met name in sportkantines en een café / kroeg een stuk makkelijker aan alcohol (denken te kunnen) komen, ten opzichte van de eerste meting. Dit lijkt te impliceren dat in beide gemeenten het toezicht op de toegankelijkheid van alcohol voor jongeren – met name – in sportkantines en cafés / kroegen onvoldoende is.

Tabel 21.

Gemak waarmee jongeren in situaties buitenshuis aan alcohol (denken te kunnen) komen (%), per gemeente uitgesplitst [longitudinaal].

T0						
Situatie	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk
Supermarkt	65,6	29,6	4,8	69,7	25,1	5,2
Slijterij	66,9	28,1	4,9	74,0	23,9	2,1
Sportkantine	59,5	31,7	8,7	61,9	31,4	6,8
Café / kroeg	48,5	30,4	21,1	55,3	31,2	13,5
Club / buurthuis	60,0	28,3	11,7	57,6	29,1	13,4
T1						
Situatie	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk
Supermarkt	60,2	35,0	4,8	54,9	39,8	5,3
Slijterij	64,3	30,8	4,9	66,3	31,6	2,1
Sportkantine	53,0	36,7	10,4	50,3	42,2	7,5
Café / kroeg	38,7	30,8	30,6	42,6	38,0	19,4
Club / buurthuis	50,8	36,7	12,5	45,3	35,3	19,4

T2

Situatie	Edam-Volendam			Enkhuizen		
	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk
Supermarkt	55,7	38,1	6,3	47,2	44,4	8,4
Slijterij	62,3	30,5	7,2	59,6	36,1	4,3
Sportkantine	49,8	36,7	13,5	42,4	44,5	13,1
Café / kroeg	41,5	31,8	26,7	32,9	39,2	27,9
Club / buurthuis	53,9	34,8	11,4	35,6	37,7	26,7

Binnen beide gemeenten zijn jongeren die op alle metingen meegedaan hebben gedurende de looptijd van programma LEF gaan denken dat alcohol voor hen buitenshuis makkelijker toegankelijk is geworden (zie Tabel 22). Opvallend hierbij is dat dit binnen de gemeente Enkhuizen voor alle leeftijdsgroepen geldt, terwijl dit binnen de gemeente Edam-Volendam alleen voor de jongere leeftijdsgroepen (13- en 14-jarigen) geldt.

Als gekeken wordt naar het verschil tussen beide gemeenten in de ontwikkeling van de toegankelijkheid van alcohol buitenshuis, is te zien dat jongeren in de gemeente Enkhuizen sterker zijn gaan denken dat dit voor hen makkelijker is geworden, dan jongeren in de gemeente Edam-Volendam ($\beta = 0.272$). Dit geldt voor alle oudere leeftijdsgroepen (14 jaar: $\beta = 0.340$; 15 jaar: $\beta = 0.663$; 16+ jaar: $\beta = 0.966$). Dit lijkt te impliceren dat voor oudere jongeren (vanaf 14 jaar) het toezicht op de toegankelijkheid van alcohol buitenshuis strikter is geworden door de pre-interventie invloeden van programma LEF. Dit lijkt met name te gelden voor het toezicht op de toegankelijkheid van alcohol in uitgaansgelegenheden. Zowel voor de kroeg (totaal: $\beta = -0.400$; 14 jaar: $\beta = -0.474$; 15 jaar: $\beta = -1.084$; 16+ jaar: $\beta = -1.564$) als een club (totaal: $\beta = -0.469$; 14 jaar: $\beta = -0.690$; 15 jaar: $\beta = -1.158$; 16+ jaar: $\beta = -0.959$) geldt dat jongeren in de gemeente Edam-Volendam aangeven dat het significant moeilijker geworden is om alcohol te kunnen krijgen, ten opzichte van jongeren van dezelfde leeftijd in de gemeente Enkhuizen.

Tabel 22.

Toegankelijkheid alcohol (niet-thuis) voor jongeren¹ (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [longitudinaal].

Edam-Volendam						
T0						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,43	1,42	1,57	1,75	1,93	1,55
Slijterij	1,41	1,37	1,60	1,72	2,00	1,54
Sportkantine	1,54	1,44	1,77	2,03	2,84	1,74
Café / kroeg	1,74	1,68	2,23	2,85	3,75	2,18
Club / buurthuis	1,65	1,55	1,81	2,04	2,66	1,79
Totaal	1,55	1,49	1,79	2,08	2,64	1,76
T1						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,43	1,60 [▲]	1,69	1,72	1,86	1,64 [▲]
Slijterij	1,41	1,52 [▲]	1,63	1,76	1,64 [▼]	1,59
Sportkantine	1,57	1,65 [▲]	1,97 [▲]	2,33 [▲]	2,27 [▼]	1,88 [▲]
Café / kroeg	1,90	2,11 [▲]	2,71 [▲]	3,27 [▲]	2,93 [▼]	2,50 [▲]
Club / buurthuis	1,71	1,83 [▲]	2,06 [▲]	2,14	2,18 [▼]	1,95 [▲]
Totaal	1,60	1,74 [▲]	2,01 [▲]	2,24	2,18 [▼]	1,91 [▲]
T2						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,38	1,67 [▲]	1,82 [▲]	1,82	2,14	1,73 [▲]
Slijterij	1,31	1,57 [▲]	1,71	1,83	2,05	1,66 [▲]
Sportkantine	1,71	1,75 [▲]	2,06 [▲]	2,26	2,68	1,98 [▲]
Café / kroeg	1,69	2,16 [▲]	2,63 [▲]	2,71	3,14 [▼]	2,40 [▲]
Club / buurthuis	1,62	1,85 [▲]	1,90	1,95	2,75	1,92 [▲]
Totaal	1,54	1,80 [▲]	2,02 [▲]	2,11	2,55	1,93 [▲]

Enkhuizen						
T0						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,37	1,48	1,44	1,51	2,48	1,49
Slijterij	1,33	1,41	1,29	1,38	2,00	1,38
Sportkantine	1,56	1,57	1,60	1,84	2,71	1,66
Café / kroeg	1,63	1,85	1,90	2,13	2,90	1,90
Club / buurthuis	1,51	1,87	1,89	1,99	2,90	1,86
Totaal	1,48	1,64	1,62	1,77	2,60	1,66
T1						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,52	1,54	1,66 [▲]	1,96 [▲]	2,81	1,67 [▲]
Slijterij	1,52	1,36	1,36	1,62 [▲]	2,29	1,46
Sportkantine	1,55	1,65	1,80 [▲]	2,23 [▲]	2,71	1,79 [▲]
Café / kroeg	1,79	2,05 [▲]	2,21 [▲]	2,58 [▲]	3,10	2,16 [▲]
Club / buurthuis	1,70	1,97	2,22 [▲]	2,70 [▲]	3,43	2,14 [▲]
Totaal	1,62	1,71	1,85 [▲]	2,22 [▲]	2,87	1,85 [▲]
T2						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,64 [▲]	1,77 [▲]	1,86 [▲]	2,01 [▲]	3,50 [▲]	1,86 [▲]
Slijterij	1,53	1,59 [▲]	1,53 [▲]	1,73 [▲]	2,60	1,62 [▲]
Sportkantine	1,72	1,92 [▲]	2,11 [▲]	2,47 [▲]	3,40	2,06 [▲]
Café / kroeg	1,88	2,33 [▲]	2,78 [▲]	3,06 [▲]	3,85 [▲]	2,52 [▲]
Club / buurthuis	1,93 [▲]	2,20 [▲]	2,66 [▲]	3,05 [▲]	3,95 [▲]	2,46 [▲]
Totaal	1,74 [▲]	1,96 [▲]	2,19 [▲]	2,47 [▲]	3,46 [▲]	2,10 [▲]

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren makkelijker aan alcohol (denken te kunnen) komen.

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

Zichtbaarheid handhaving

De bovenstaande resultaten over de toegankelijkheid van alcohol buitenshuis lijken al een invloed van (onbewust) scherpere handhaving – met name voor jongeren van 14 jaar en ouder – te impliceren. Een volgende stap om (het verschil tussen beide gemeenten in) de wijze (en ontwikkeling) van handhaving te bekijken, is om te kijken in hoeverre jongeren daadwerkelijk een uitgaansgelegenheid (café, kroeg of club) binnenkomen en of zij hier alcohol drinken.

Cross-sectioneel

Bezoek uitgaansgelegenheden

In Tabel 23 en 24 is te zien dat het bezoeken van uitgaansgelegenheden voor jongeren in de gemeente Enkhuizen relatief gelijk gebleven is, terwijl jongeren in de gemeente Edam-Volendam tussen T0 ($M = 2,30$) en T2 ($M = 2,05$) juist minder vaak uitgaansgelegenheden zijn gaan bezoeken; dit geldt met name voor de oudste leeftijdsgroep (16 jaar en ouder). Dit lijkt te impliceren dat jongeren van 16 jaar en ouder meer controle en toezicht bij uitgaansgelegenheden zijn gaan ervaren.

Als gekeken wordt naar de invloed van de mate waarin jongeren uitgaansgelegenheden bezoeken op het daadwerkelijke alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat de mate waarin jongeren uitgaan een risicofactor kan zijn. Binnen beide gemeenten geldt op alle metingen dat jongeren die aangeven vaker een uitgaansgelegenheid te bezoeken, vaker aangeven zowel in hun hele leven (Edam-Volendam: $r =$ tussen .25 en .40; Enkhuizen: $r =$ tussen .31 en .38) als in de afgelopen maand (Edam-Volendam: $r =$ tussen .36 en .46; Enkhuizen: $r =$ tussen .36 en .43) alcohol gedronken te hebben. Tevens is binnen beide gemeenten op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen uitgaansgelegenheden bezoeken en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; jongeren die vaker uitgaan, drinken meer alcohol dan jongeren die minder vaak uitgaan (Edam-Volendam: $r =$ tussen .31 en .46; Enkhuizen: $r =$ tussen .43 en .48).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren die vaker uitgaansgelegenheden bezoeken, vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Alcoholgebruik tijdens het uitgaan

In Tabel 23 en 24 is te zien dat jongeren die aangeven minimaal maandelijks alcohol te drinken, dit binnen beide gemeente op alle metingen ook vaak tijdens het uitgaan doen. Waar het alcoholgebruik tijdens het uitgaan binnen de gemeente Enkhuizen tussen T0 ($M = 2,17$) en T2 ($M = 2,34$) is toegenomen, is dit binnen de gemeente Edam-Volendam juist afgenomen

(T0: $M = 2,51$; T2: $M = 2,16$). Dit lijkt te impliceren dat jongeren in de gemeente Edam-Volendam meer controle en toezicht zijn gaan ervaren op de verstrekking van alcohol aan jongeren onder de 18 jaar in uitgaansgelegenheden.

Tabel 23.

Mate waarin jongeren uitgaansgelegenheden bezoeken en alcohol drinken tijdens het uitgaan (%), uitgesplitst per gemeente [cross-sectioneel].

	Edam-Volendam					
	T0		T1		T2	
	Bezoek	Alcohol*	Bezoek	Alcohol*	Bezoek	Alcohol*
Nooit	41,4	27,5	48,6	35,1	48,8	38,4
Af en toe	14,2	28,4	17,5	29,8	15,7	30,8
Maandelijks	20,9	17,3	16,7	13,2	19,3	12,6
Wekelijks	23,5	26,8	17,2	21,9	16,2	18,2
	Enkhuizen					
	T0		T1		T2	
	Bezoek	Alcohol*	Bezoek	Alcohol*	Bezoek	Alcohol*
Nooit	53,3	39,7	60,5	47,9	54,1	29,7
Af en toe	18,1	24,7	19,7	26,0	17,7	31,0
Maandelijks	20,3	18,4	15,5	14,6	20,3	22,1
Wekelijks	8,3	17,2	4,3	11,5	7,9	17,2

* Hier zijn alleen jongeren meegenomen die aangegeven hebben minimaal maandelijks uit te gaan én minimaal maandelijks alcohol drinken.

Tabel 24.

Mate waarin jongeren uitgaansgelegenheden bezoeken¹ en alcohol drinken tijdens het uitgaan² (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [cross-sectioneel].

Edam-Volendam						
Leeftijd	T0		T1		T2	
	Bezoek	Alcohol ^{*/**}	Bezoek	Alcohol ^{*/**}	Bezoek	Alcohol ^{*/**}
12 jaar	1,61	--	1,73	1,00	1,54	1,00
13 jaar	1,83	2,07	1,79	1,20	1,75	1,40
14 jaar	2,26	1,95	2,07	1,86	2,05	1,52
15 jaar	2,50	2,08	2,45	2,26	2,32	2,09
16 jaar en ouder	3,05	3,08	2,38▼	2,82	2,34▼	2,59
Totaal	2,30	2,51	2,05▼	2,26	2,05▼	2,16

Enkhuizen						
Leeftijd	T0		T1		T2	
	Bezoek	Alcohol ^{*/**}	Bezoek	Alcohol ^{*/**}	Bezoek	Alcohol ^{*/**}
12 jaar	1,39	--	1,48	1,00	1,58	--
13 jaar	1,59	1,22	1,54	1,00	1,61	2,43
14 jaar	1,72	1,72	1,54▼	1,60	1,60	1,64
15 jaar	1,95	1,80	1,76	2,00	1,97	2,25
16 jaar en ouder	2,66	2,60	2,40▼	2,14	2,47	2,49
Totaal	1,84	2,17	1,65▼	1,96	1,84	2,34

* Hier zijn alleen jongeren meegenomen die aangegeven hebben minimaal maandelijks uit te gaan én minimaal maandelijks alcohol drinken.

** Significantie van het verschil kon niet berekend worden vanwege inconsistenties in wel/niet alcohol drinken tijdens het uitgaan binnen participanten tussen beide metingen.

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren vaker een uitgaansgelegenheid bezoeken.

² Hogere scores betekenen dat jongeren vaker alcohol drinken tijdens het uitgaan.

▼ Significant lager dan op T0.

Longitudinaal

Bezoek uitgaansgelegenheden

In Tabellen 25 en 26 is te zien dat het bezoeken van uitgaansgelegenheden door jongeren die op alle metingen meegedaan hebben, binnen de gemeente Edam-Volendam relatief gelijk is

gebleven, terwijl dit binnen de gemeente Enkhuizen is toegenomen. Opvallend hierbij is dat dit met name voor de jongere jongeren (12-, 14- en 15-jarigen) geldt.

Als gekeken wordt naar het verschil tussen beide gemeenten in de ontwikkeling van het bezoeken van uitgaansgelegenheden door jongeren, is in het algemeen te zien dat jongeren in de gemeente Edam-Volendam minder vaak uitgaansgelegenheden zijn gaan bezoeken ten opzicht van jongeren in de gemeente Enkhuizen ($\beta = -0.233$). Dit lijkt te impliceren dat de controle bij het binnenkomen bij uitgaansgelegenheden voor jongeren in de gemeente Edam-Volendam over het algemeen strikter geworden is door pre-interventie invloeden van programma LEF. Wanneer dit verder naar leeftijd bekeken wordt, is te zien dat dit met name voor de 14- ($\beta = -0.428$) en 15-jarigen ($\beta = -0.568$) geldt.

Alcoholgebruik tijdens het uitgaan

In Tabel 25 en 26 is te zien dat jongeren die op alle metingen meegedaan hebben, en die aangeven minimaal maandelijks alcohol te drinken, dit binnen beide gemeente op alle metingen ook vaak tijdens het uitgaan doen. Waar het alcoholgebruik tijdens het uitgaan binnen de gemeente Enkhuizen tussen T0 ($M = 1,71$) en T2 ($M = 2,27$) is toegenomen, is dit binnen de gemeente Edam-Volendam gelijk gebleven. Dit verschil in de ontwikkeling van het alcoholgebruik tijdens het uitgaan is echter niet significant, waardoor niet geconcludeerd mag worden dat jongeren in de gemeente Edam-Volendam meer controle en toezicht op de verstrekking van alcohol aan jongeren onder de 18 jaar in uitgaansgelegenheden zijn gaan ervaren.

Tabel 25.

Mate waarin jongeren uitgaansgelegenheden bezoeken en alcohol drinken tijdens het uitgaan (%), uitgesplitst per gemeente [longitudinaal].

	Edam-Volendam					
	T0		T1		T2	
	Bezoek	Alcohol*	Bezoek	Alcohol*	Bezoek	Alcohol*
Nooit	50,8	44,4	45,1	35,9	45,8	39,3
Af en toe	13,4	30,6	17,2	29,1	15,3	32,5
Maandelijks	16,7	6,5	18,9	12,7	21,6	12,8
Wekelijks	19,1	18,5	18,8	22,3	17,3	17,4

	Enkhuizen					
	T0		T1		T2	
	Bezoek	Alcohol*	Bezoek	Alcohol*	Bezoek	Alcohol*
Nooit	63,8	60,0	61,9	48,9	52,5	32,6
Af en toe	16,7	20,0	19,2	35,6	18,8	31,6
Maandelijks	15,2	11,4	15,7	8,9	20,9	20,0
Wekelijks	4,5	8,6	3,2	6,6	7,8	15,8

* Hier zijn alleen jongeren meegenomen die aangegeven hebben minimaal maandelijks uit te gaan én minimaal maandelijks alcohol drinken.

Tabel 26.

Mate waarin jongeren uitgaansgelegenheden bezoeken¹ en alcohol drinken tijdens het uitgaan² (M), per gemeente uitgesplitst naar leeftijd [longitudinaal].

	Edam-Volendam					
	T0		T1		T2	
	Bezoek	Alcohol ^{*/**}	Bezoek	Alcohol ^{*/**}	Bezoek	Alcohol ^{*/**}
Leeftijd						
12 jaar	1,68	--	1,85	1,00	1,87	1,00
13 jaar	1,81	1,92	1,87	2,17	1,97	1,60
14 jaar	2,24	1,87	2,52 [▲]	1,93	2,23	2,00
15 jaar	2,36	1,87	2,20	2,65	2,40	2,17
16 jaar en ouder	2,75	2,77	2,30 [▼]	3,23	2,36	2,94
Totaal	2,07	2,09	2,14	2,27	2,13	2,09

	Enkhuizen					
	T0		T1		T2	
	Bezoek	Alcohol ^{*/**}	Bezoek	Alcohol ^{*/**}	Bezoek	Alcohol ^{*/**}
Leeftijd						
12 jaar	1,41	--	1,45	1,00	1,70 [▲]	3,00
13 jaar	1,59	1,14	1,57	1,14	1,68	1,67
14 jaar	1,60	1,60	1,60	1,57	1,99 [▲]	2,31
15 jaar	1,70	1,58	1,87	2,06	2,29 [▲]	2,24
16 jaar en ouder	2,48	2,27	1,95	2,33	2,25	2,86
Totaal	1,61	1,71	1,61	1,78	1,87 [▲]	2,27

* Hier zijn alleen jongeren meegenomen die aangegeven hebben minimaal maandelijks uit te gaan én minimaal maandelijks alcohol drinken.

^{**} Significantie van het verschil kon niet berekend worden vanwege inconsistenties in wel/niet alcohol drinken tijdens het uitgaan binnen participanten tussen beide metingen.

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren vaker een uitgaansgelegenheid bezoeken.

² Hogere scores betekenen dat jongeren vaker alcohol drinken tijdens het uitgaan.

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat de (zichtbaarheid van de) handhaving van het alcoholbeleid door de gemeente, horeca, politie en andere betrokkenen een belangrijke rol speelt in het alcoholgebruik van jongeren. Wanneer er onvoldoende handhaving is én dit niet voldoende zichtbaar is, blijft het voor (minderjarige) jongeren makkelijk om uitgaansgelegenheden binnen te komen en (hier) alcohol te verkrijgen. Jongeren die vaker uitgaan en makkelijker aan alcohol (denken te) kunnen komen, drinken vaker en meer alcohol, dan jongeren die minder vaak uitgaan en moeilijker aan alcohol (denken te) kunnen komen. Tevens kan geconcludeerd worden dat de handhaving van het alcoholbeleid aangescherpt lijkt te zijn door de pre-interventie invloeden van programma LEF. Jongeren in de gemeente Enkhuizen zijn gedurende de looptijd van programma LEF gaan ervaren dat alcohol buitenshuis minder makkelijk toegankelijk is geworden, zijn minder vaak uitgaansgelegenheden gaan bezoeken én hier minder vaak alcohol gaan drinken ten opzichte van jongeren in de gemeente Enkhuizen.

Conclusie

Wanneer gekeken wordt naar het alcoholgebruik en de ontwikkeling hiervan binnen beide gemeenten, zijn enkele interessante verschillen zichtbaar. Waar binnen beide gemeenten een daling in het alcoholgebruik, zowel voor het ooit, maandelijks als wekelijks alcohol gedronken hebben, tussen de eerste en tweede meting zichtbaar is, is alleen binnen de gemeente Edam-Volendam ook een daling van deze prevalentiecijfers tussen de eerste en derde meting zichtbaar. Wanneer gekeken wordt naar de wekelijkse alcoholconsumptie is binnen de gemeente Edam-Volendam een lichte daling tussen de eerste en derde meting zichtbaar, terwijl binnen de gemeente Enkhuizen hier juist een flinke significante toename in te zien is. Deze verschillen in de ontwikkeling van het alcoholgebruik tussen beide gemeenten lijken – net als in het tussenrapport – een indicatie te geven dat in de gemeente Edam-

Volendam (voornamelijk binnen de oudere leeftijdsgroepen) sprake kan zijn van pre-interventie invloeden van programma LEF.

Wanneer gekeken wordt naar de ontwikkeling van de factoren uit het verklaringsmodel binnen beide gemeenten, lijken met name de tolerantie van ouders en normen van jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren in de gemeente Edam-Volendam veranderd door de pre-interventie invloeden van programma LEF. De invloed hiervan op de ontwikkeling van (de zichtbaarheid van) de handhaving van het alcoholbeleid in de gemeente Edam-Volendam is nog wisselend.

Ouders in de gemeente Edam-Volendam lijken minder tolerant te zijn geworden ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren. Jongeren in de gemeente Edam-Volendam zijn minder tolerante regels over (het gebruik van) alcohol gaan ervaren ten opzichte van jongeren in de gemeente Enkhuizen, waarbij geldt dat dit verschil in ontwikkeling voornamelijk voor oudere jongeren (vanaf 14 jaar) zichtbaar is. Dit lijkt te impliceren dat ouders (voor een deel) hun gedrag zijn gaan aanpassen door de pre-interventie invloeden van programma LEF.

De normen die jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren hebben, zijn onder jongeren in de gemeente Edam-Volendam over het algemeen niet minder sterk geworden, maar – in vergelijking met jongeren in de gemeente Enkhuizen – zijn deze ook niet heel veel sterker geworden. Opvallend is dat voornamelijk onder de oudere groepen jongeren (vanaf 14 jaar) in de gemeente Edam-Volendam alle typen normen minder sterk geworden zijn in vergelijking met jongeren in dezelfde leeftijdsgroepen in de gemeente Enkhuizen. Dit lijkt te impliceren dat – met name oudere – jongeren (voor een deel) hun normen zijn gaan aanpassen door de pre-interventie invloeden van programma LEF.

Hoewel de ontwikkeling van (de zichtbaarheid van) de handhaving van het alcoholbeleid door gemeente, horeca en overige betrokkenen nog wisselend is, zijn er wel tekenen dat de handhaving in de gemeente Edam-Volendam aangescherpt is in vergelijking met de gemeente Enkhuizen. Jongeren in de gemeente Enkhuizen zijn gedurende de looptijd van programma LEF gaan ervaren dat alcohol buitenshuis minder makkelijk toegankelijk is geworden, zijn minder vaak uitgaansgelegenheden gaan bezoeken én hier minder vaak alcohol gaan drinken ten opzichte van jongeren in de gemeente Enkhuizen. Dit lijkt te impliceren dat de handhaving van het alcoholbeleid in de gemeente Edam-Volendam aangescherpt is door de pre-interventie invloeden van programma LEF.

Geconcludeerd kan worden dat de pre-interventie invloeden van programma LEF over het algemeen een positieve invloed hebben op de ontwikkeling van (enkele) factoren uit het verklaringsmodel. Ouders lijken hun gedrag (voor een deel) aangepast te hebben en minder tolerante regels over (het gebruik van) alcohol te zijn gaan stellen ten opzichte van ouders in de gemeente Enkhuizen. De normen die jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren hebben, zijn – vooral onder de oudere jongeren – minder positief geworden. De handhaving van het alcoholbeleid lijkt voornamelijk voor de oudere jongeren strikter geworden te zijn, aangezien jongeren denken dat alcohol buitenshuis moeilijker toegankelijk is geworden, en zij minder vaak uitgaansgelegenheden zijn gaan bezoeken én hier minder vaak alcohol zijn gaan drinken. De ontwikkeling van deze factoren door de pre-interventie invloeden van programma LEF lijken een positieve invloed te hebben gehad op de dalingen van het alcoholgebruik in de gemeente Edam-Volendam.

Referentielijst

- Borsari, B., & Carey, K. B. (2001). Peer influences on college drinking: A review of the research. *Journal of Substance Abuse*, 13(4), 391-424.
doi:10.1016/S0899-3289(01)00098-0
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W. W. Norton.
- Iwamoto, D. K., & Smiler, A. P. (2013). Alcohol makes you macho and helps you make friends: The role of masculine norms and peer pressure in adolescent boys' and girls' alcohol use. *Substance Use & Misuse*, 48(5), 371-378.
doi:10.3109/10826084.2013.765479
- Koning, I. M., & Rijst, V. G. van der. (2018). *Programma LEF: het uitstellen van het beginnen met drinken onder minderjarige jongeren in Edam-Volendam. Rapportage probleemdefinitie*. Verkregen van <https://www.lef-edvo.nl/wp-content/uploads/2019/03/Bijlage-1-Onderzoeksrapport-programma-LEF.pdf>
- Koning, I. M., & Rijst, V. G. van der. (2019a). *Programma LEF: het uitstellen van het beginnen met drinken onder minderjarige jongeren in Edam-Volendam. Tussenrapportage: huidige stand van zaken en ontwikkeling sinds de probleemdefinitie*.
- Koning, I. M., & Rijst, V. G. van der. (2019b). *Programma LEF: het uitstellen van het beginnen met drinken onder minderjarige jongeren in Edam-Volendam. Rapportage ouderonderzoek, September 2019*.
- Santor, D. A., Messervey, D., & Kusumakar, V. (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predicting school performance, sexual attitudes, and substance abuse. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(2), 163-182.
doi:10.1023/A:1005152515264